

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1892.

Andra Kammaren.

N:o 11.

Onsdagen den 24 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Efter föredragning af herr *A. Lilienbergs* m. fl. på kammarens bord hvilande motion, n:o 177, om ändrad lydelse af 6 och 13 §§ riksdagsordningen, begärdes ordet af

Herr *Aulin* som anförde: Då jag ej varit i tillfälle att underskrifva denna motion, skall jag anhålla att i alla delar få instämma i densamma.

Herr *Jakob Erikson* från Stockholm yttrade: Äfven jag ber att få instämma.

Härefter blef den ifrågavarande motionen hänvisad till konstitutionsutskottet.

§ 2.

Föredrogos men blefvo ånyo bordlagda:

statsutskottets utlåtanden n:is 10 och 15;

bankoutskottets memorial n:o 2 samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 3.

§ 3.

Till kammarens afgörande förelåg till en början lagutskottets utlåtande n:o 10, i anledning af väckt motion angående utvidgad rätt för medlemmar af svenska kyrkan att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet.

Under hänvisande till sin framställning i ämnet vid sistlidne riksdag (motion n:o 153 inom Andra Kammaren) hade herr *P. Waldenström* uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet öfverlemnad motion, n:o 60, ånyo förordat införandet af fakultativt

*Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.*

Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)

civiläktenskap för medlemmar af svenska statskyrkan och i sådant hänseende anhållit, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t hemställa, att Kongl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af nu gällande lag om formen för äktenskaps ingående, att äktenskap mellan medlemmar af svenska kyrkan, som det önska, må kunna avslutas inför borgerlig myndighet».

Utskottet hemställde emellertid, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Emot denna utskottets hemställan hade reservation anmälts dels af herrar *A. Lilienberg*, *J. Anderson* i Tenhult, *Folke Andersson* och *H. Andersson* i Nöbbelöf och dels af herr *J. Mankell*, som ansett att utskottet bort tillstyrka den af motionären föreslagna skrifvelsen.

Herr Lilienberg erhöll ordet och yttrade: Herr talman! Då denna fråga förut varit föremål för kammarens öfverläggningar, har jag motsatt mig den reform, som i motionen påyrkas. Jag har gjort det, icke utaf principiella skäl, jag har tvärt om ansett att motionärens förslag stått i fullkomlig konsekvens med religionsfrihetens princip — men därför att jag har trott, att den allmänna meningen i landet icke ännu vore mogen för denna reform och att lagstiftningen icke borde gå allmänna meningen i förväg. Men efter den diskussion, som fördes i Andra Kammaren förliden riksdag, då denna fråga var före, och som ledde till det kammarens beslut, att kammaren med betydlig majoritet biträdde motionärens förslag, så låter jag mitt motstånd falla och har därför låtit an-teckna mig som reservant mot lagutskottets betänkande.

Vidare anförde:

Herr Mankell: Herr talman, mine herrar! Som man finner, har jag reserverat mig till förmån för motionärens förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t. Många ord torde icke behöfvas för att motivera denna min reservation. Den ärade kammaren har vid föregående riksdag uttalat sig i samma rigtning med den ganska beaktansvärda majoriteten af 104 röster mot 74, och kammaren lär väl icke vid denna riksdag vilja frångå sin mening. Motionären sjelf torde dessutom vara karl att försvara sin motion lika väl som jag skulle kunna göra det. Derför vill jag endast tillåta mig att göra några korta anmärkningar.

Den här ifrågasatta ändringen hör till de partiella reformernas område. Den kan till sina praktiska följder icke leda långt. Men om den äfven icke är särdeles stor, går den likväl i den rätta rigtningen, d. v. s. den nalkas det mål, som jag för min del anser vara det rätta, nemligen att det borgerliga äktenskapet blir det obligatoriska, det enda lagligt gällande, och det kyrkliga frivilligt. Redan nu är det för ej så få kategorier medgifvet att begagna sig af det borgerliga äktenskapet, och dessa hafva således i det hänseendet den här åsyftade valfriheten. I allmänhet kan det sägas,

att denna frihet är medgifven vid alla sådana äktenskap, der båda parterna tillhöra främmande religionssamfund eller der kontrahenterna tillhöra olika religionssamfund, eller der kontrahenterna tillhöra statskyrkan, men den ene eller båda icke blifvit döpta eller konfirmerade. Till dessa kategorier skulle nu läggas en ny, hvilken förmodligen hufvudsakligen komme att bestå af sådana, som icke fått gå ut ur statskyrkan, emedan de af samvetsskäl icke velat eller kunnat angifva något annat erkänt religiöst samfund, i hvilket de ånyo skulle ingå. Dertill kommer möjligen en eller annan, som af ekonomiska skäl, eller kanske också till följd af ovilja mot statskyrkans presterskap, icke vill underkasta sig ett statskyrkligt äktenskap. Men den största delen af landets befolkning kommer utan tvifvel ännu ganska lång tid att hålla sig till det kyrkliga äktenskapet.

*Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)*

Jag ber att få fästa den ärade kammarens uppmärksamhet dervid, att lagutskottet denna gång bestått en ny motivering för afslag. Detta härleder sig derifrån, att den gamla motiveringen, som förut i flere år fått göra tjänst, vid närmare påseende och kritik inom utskottet, befans så maskstungen, att den icke vidare kunde begagnas. Jag lemnar derhän, huru vida den nya motiveringen i det hänseendet erbjuder större fördelar än den gamla, och vill låta andra vidare undersöka och criticera densamma. Jag tillåter mig blott nämna en sak, nemligen den, att om motiveringen i allmänhet är ny, har utskottet likväl bibehållit ett af de gamla skälen, och detta det sista och sämsta. Utskottet säger nemligen: »att hos vårt folk någon allmänna önskan skulle förefinnas efter en reform i motionens syfte, vågar utskottet fortfarande bestämdt bestrida». Med anledning deraf framställdes inom utskottet den frågan, hvilket mera exakt uttryck för det svenska folkets allmänna mening enligt utskottets eller rättare sagdt Första Kammarens åsigt kunde förefinnas, än Andra Kammarens genom en ganska aktningvärd pluralitet uttalade mening? På den frågan erhöles icke något svar, förmodligen emedan intet sådant kunde gifvas.

Jag vill inskränka mig till hvad jag sagt, och anhåller, herr talman, om bifall till den skrifvelse, som af motionären blifvit ifrågasatt.

Herr Waldenström: Herr talman! Det har, så vidt jag vet, förut icke inträffat, att en diskussion öfver ett utskottsbetänkande förekommit här i kammaren, utom hvad beträffar den formella sidan eller föredragnings sättet, förr än utskottets hemställan upplästes och talmannen gjort proposition på bifall till densamma. Emellertid har nu herr Lilienberg begynt en diskussion i sak. Men då det är svårt att, innan betänkandet är uppläst, yrka afslag på det som är af utskottet hemställt, eller bifall till något annat, skall jag anhålla, att herr talmannen, innan diskussionen fortsättes, måtte låta uppläsa utskottets hemställan och göra den nu nämnda propositionen på densamma. Jag skall sedan be att få taga ordet i sak.

Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)

Sedan utskottets hemställan nu blifvit uppläst, lemnades ordet ånyo till

Herr Waldenström, som yttrade: Herr talman! Att äktenskapet är en borgerlig inrättning, börjar man nu att mer och mer allmänt erkänna. Hvar och en, som känner den lutherska kyrkans principer, vet också, huru Luther varnade för att lägga äktenskapet under kyrkan. När han framställde denna varning, påpekade han, att det var just derigenom, att påfven inblandat sig i äktenskapsaker, som han slagit under sig hela världen.

Det konsekventa vore utan tvifvel, att den borgerliga formen för äktenskaps afslutande blefve den i lag såsom obligatorisk stadgade. Man måste dock medgifva, att åsigtorna och känslorna bland folket äro sådana, att det ännu icke är moget för en sådan reform. Om den borgerliga formen blefve obligatorisk, skulle, sedan denna vore iakttagen, det stå hvar och en fritt att, för att erhålla kyrklig välsignelse, kalla till sig pastorn för den församling, han tillhörde, eller, om han så ville, någon annan, som gifve honom och hans maka den åstundade välsignelsen. Först under sådana förhållanden blefve det sanning i den religiösa akt, som då vore förenad med äktenskapets afslutande.

Då jag var student, var jag en gång på en mottagning hos en teologie professor, som nu för länge sedan är död, nemligen professor Hultkrantz. Det blef tal om formen för äktenskaps afslutande. Jag yttrade mig mot det civila äktenskapet. Då sade han: »Hvad tror du att aposteln Petrus var gift i för äktenskap: var det kyrkligt eller borgerligt?» Naturligtvis hade jag redan då så pass mycken kunskap i dylika saker, att det var omöjligt att tveka i svaret på denna fråga. Men i och med detsamma hade alla mina betänkligheter mot det civila äktenskapet förfallit; ty kunde aposteln Petrus lefva hederligt gift i ett borgerligt äktenskap, så borde det från kyrkans synpunkt icke möta några svårigheter att erkänna det borgerliga äktenskapet såsom äfven nu fullt berättigadt och fullt kristligt.

Man har redan för länge sedan insett, huru olämpligt det är att tvinga kyrkliga och religiösa handlingar på personer, som icke vilja ha med dem att göra. Vi hafva förut haft tvångsdom, och understundom har presten med ordningsmaktens tillhjälp infunnit sig hos föräldrarne, tagit deras barn med våld och döpt dem. Det ansågs vara en förskräcklig fara för kyrkan att taga bort detta samt öfverlemna åt föräldrarne att bestämma, huru vida de ville hafva sina barn döpta eller icke. Emellertid har man numera förstått, att det gamla förhållandet var så långt ifrån att lända kyrkan till gagn, att det tvärtom lände henne till skada; och jag tror, att icke ens erkebiskopen skulle önska det till baka.

Vi hafva äfven haft tvångsnattvardsgång. Det var förr brukligt att kommendera soldater kompanivis till nattvarden. På min studenttid kunde man icke heller taga en akademisk examen utan att inom viss tid förut hafva begått Herrans nattvard. Åtminstone ansågs det så. När examensperioderna instundade, var det därför

vanligt, att studenter hoptals rusade till nattvarden i domkyrkan samt sedan med betyg styrkte detta för att kunna få taga de examina, som de åsyftade. När jag sökte min första syssla vid elementarläroverken, var jag naturligtvis angelägen att se till, att mina handlingar voro kompletta. Då stod der i lagen bland fordringarna för kompetens till lärareplats, att man skulle vara känd för gudsfruktan. Hvar skulle jag få ett sådant intyg ifrån? Jag gick upp till pastorn vid Trefaldighetskyrkan i Upsala. Han visste icke något annat råd, än att jag skulle gå till nattvarden och skaffa bevis derpå för att bilägga handlingarna. Detta skulle alltså inför domkapitlet tjena som bevis, att jag var en gudfruktig människa! Det står, såvidt jag vet, ännu kvar i läroverksstadgan, att sökande till lärarebefattning skall vara känd för gudsfruktan, men det förekommer troligen aldrig, att domkapitlet förklara handlingarna ofullständiga därför, att allt bevis om gudsfruktan saknas ibland dem.

Att allt sådant der onaturligt tvång nu är öfvergifvet, veta vi alla. Men det som varit onaturligt, när det gällt dopet och nattvarden, det är lika onaturligt, när det gäller formen för äktenskaps ingående, ty, såsom jag sagt, äktenskapet är en borgerlig inrättning, och denna uppfattning bör i synnerhet häfdas från luthersk synpunkt sedt. Jag är ansedd för att icke vara mycket luthersk, men jag tror, att jag är öfverhufvud taget mer luthersk än flertalet af våra svenska lutherska prester; ty alldeles i strid med de lutherska principerna är det att sammanblanda det borgerliga och det kyrkliga regimentet, hvilket också framhålles i Augsburgiska bekännelsen, och en frukt af denna sammanblandning är det obligatoriska kyrkliga äktenskapet.

Utskottet säger, att staten eller samhället har bestämt en viss form för äktenskaps ingående, hvilken den från sin synpunkt funnit vara den mest värdiga. Detta må man väl kalla att vara icke så litet efter sin tid, ty staten har bestämt icke *en* utan *två* former. Han har icke ansett den ena vara mer värdig än den andra, ty i lagen finnes icke en bokstaf, som tillåter oss anse, att det borgerliga äktenskapet skulle vara mindre hederligt än det kyrkliga, eller att det förra skulle vara mindre värdigt den svenska staten, än hvad det senare är. Det är således att kasta en obehörig skugga öfver den sedliga karaktären af det borgerliga äktenskapet, när man gör uttalanden, sådana som jag här ur utskottets betänkande anfört.

Men om det nu så är, att det borgerliga äktenskapet är lika berättigadt och lika sedligt samt för staten lika nyttigt, som någon sin det kyrkliga, då frågas, hvarför de, som äro medlemmar af svenska kyrkan, eller, rättare sagdt, som en gång ha gått till nattvarden inom henne, icke, när de så åstunda, skola vara berättigade att ingå borgerligt äktenskap. Man anser det i allmänhet vara onaturligt att ha lagar, som gagna ingen, men som deremot göra skada åt många. Det obligatoriska kyrkliga äktenskapet gagnar ingen. Det gagnar icke *staten*, ty de garantier för äktenskapets helgd, som staten begär, vinnas fullt ut lika bra genom det bor-

*Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)*

Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)

gerliga äktenskapet som genom det kyrkliga. Det är icke heller till gagn för kyrkan. En påtvingad kyrklig handling är en lögn, och kyrkan borde vara rädd för all lögn, framför allt i handling. Det kan slutligen icke heller gagna *den enskilde*, vare sig presten eller kontrahenterna. Hvarken han eller de hafva någon välsignelse deraf.

Jag tog mig friheten att i fjol omtala en liten händelse ur verkligheten, och för det fall, att herrarne icke erinra sig den, skall jag än en gång återgifva densamma. En prest fick en dag besök af en man, som ville blifva vigd. »Jag vill emellertid», sade han, »på förhand säga ifrån, att jag tror hvarken på Gud, Kristus eller kristendomen.» Presten frågade: »Hvarför vill ni då bli vigd?» »Jo», svarade han, »både jag och min fästmö ha blifvit konfirmerade och gått till nattvarden i svenska statskyrkan, och vi kunna icke få vårt äktenskap erkändt såsom lagligt på annan väg.» Då frågade presten honom åter: »Tror ni dock icke, att den kyrkliga välsignelsen kan för eder medföra någon nytta?» — »Nej», svarade mannen, »det der är bara —», och han använde der-vid ett ord, som jag icke här vill upprepa. Presten hade mod nog att säga ifrån: »Då viger jag er icke». Hade mannen icke haft brådtom med sitt äktenskap, så kunde han ha gått till domkapitlet samt der skaffat presten varning jemte åläggande att för- rätta vigseln. Emellertid vände han sig till en annan prestman, som var villigare att gå hans önskan till mötes. Nu frågas: till hvad gagn kan det hafva varit för staten eller kyrkan eller denne man, att han blifvit tvungen till en sådan kyrklig handling, och hvilken nytta kan *i allmänhet* deraf tillflyta någon? Icke gör den påtvin- gade vigseln äktenskapet i någon mån bättre eller hederligare eller sedligare, och icke tjänar den till att i något afseende skydda sam- hallets intressen. Men om så är, tillåter jag mig att fråga: hvar- för skola vi då bibehålla denna föråldrade lag?

Jag tager mig friheten, herr talman, att yrka, att utskottets hemställan afslås, och att motionen bifalles, och jag uttalar min förhoppning, att så skall ske, då ju kammaren redan i fjol fattade ett sådant beslut.

Herrar *Anderson* i Hasselbol, *Truedsson*, *Bülow*, *Aulin*, *Ther- mænius* och *Wallmark* i Smedsbyn förklarade sig instämma med herr *Waldenström*.

Herr *Peterson* i Boestad: Lagutskottet har så sant och väl motiverat sitt afslagsyrkande å den föreliggande motionen, att jag till alla delar instämmer med detsamma.

Jag kan icke fatta, hvarför motionären alltjemt återkommer med denna motion, hvilken, om den blefve antagen, icke skulle bära goda frukter.

Jag vill heller icke vara med om att rifva sönder den urgamla seden: kyrklig vigsel och välsignelse vid ingående af äktenskap, eller att lemna valet af formen deraf åt godtyckligheten, för att ej säga lättsinnet. Ty folket inom landet håller den kyrkliga

vigseln i helgd, och äktenskapet skulle förlora mycket af sin sedliga och religiösa betydelse, om man lemnade valfrihet åt medlemmar af svenska kyrkan att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet.

På dessa skäl, herr talman, yrkar jag afslag å den föreliggande motionen och skrivelseförslaget.

*Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)*

Herr Redelius: Trots motionärens kraftiga försvar för motionen, trots de instämmanden som följde hans yttrande och trots utgången af voteringen sistlidne riksdag, skall jag be att få yttra några ord i frågan, helst jag förra riksdagen icke yttrade något.

Det är icke bestridt af någon, att den kyrkliga vigseln är berättigad. Det är icke heller bestridt, att kyrklig vigsel är giltig. Det är icke heller bestridt, att den kyrkliga vigseln uppbäres af det allmänna rättsmedvetandet i landet. Talaren på stockholmsbänken uttalade den uppfattningen, att de allra flesta i riket skulle begagna sig af den kyrkliga vigseln, äfven om obligatoriskt civiläktenskap skulle införas. När dessa viktiga omständigheter förefinnas, synes det mig något egendomligt, att man ändock vill undanskjuta en sådan handling, som man medgifver vara berättigad och som uppbäres af det allmänna rättsmedvetandet, och få den ersatt af en annan, som man icke velat eller gittat bevisa vara bättre.

Såsom hufvudsakligt skäl för bifall till motionen har anförts åtskilligt, som vi hört; det kan sammanfattas i ett ord: tvång. Motionären har upprepade gånger i kammaren betonat, att tvång icke skulle vara gagneligt hvarken för de enskilda kontrahenterna, eller för presten, eller för samhället eller kyrkan. Dervid torde dock vara att erinra allra först, att tvång i och för sig är ett för litet skäl till lagförändring. Ty i hvarje lag finnes ett moment af tvång. Tag bort tvånget ur våra lagar, och lagarne existera icke mera. Derrför är det för mycket bevisadt, då man vill bevisa omkull de äktenskapslagar som vi hafva dermed att det ligger tvång i dem. Och den, som bevisar för mycket, bevisar intet. Det måste sålunda vara någonting annat, som kan motivera en lags afskaffande, nemligen om handlingen, som lagen ålägger, i och för sig är berättigad eller icke, om ändamålet med handlingen är önskvärdt och allmänt gagneligt eller icke och om de handlande personerna dervid anses åläggas något otillbörligt tvång. Hvad saken i och för sig beträffar, är det ju redan erkänt af alla, att handlingen är berättigad. Det går således icke an att säga, att det i detta hänseende är ett oberättigadt tvång, som bör afskaffas. Ändamålet är ock sådant, att alla erkänna, att det är godt. Hvad är då ändamålet? Att, såvidt menskelig lag det kan, skydda äktenskapet, att det må hållas i helgd, att det må vara en fast grund för samhället, ty samhällsbyggnaden hvilar dock derpå. Den kyrkliga vigseln vill, såvidt den förmår, skydda familjelifvet, gifva ett hem i god mening, och gifva goda uppfostringsanstalter för det uppväxande släktet. Det är målet, det veta vi alla, och det har

Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)

ingen bestridt. Min uppfattning är, att detta mål befrämjas genom kyrklig vigsel, och ingen har, såvidt jag förnummit, bestridt det.

Det återstår således det tredje skälet, som synes vara det, som motionären lagt mesta tonvigten vid: det tvingande momentet gent emot de handlande personerna. Men hvilka äro dessa? Dermed kan näppeligen menas samhället, som har stiftat lagen. Jag vågar antaga, att med de handlande personerna menas den fungerande presten och kontrahenterna, och jag kan vidare antaga, att tonvigten icke får läggas på den vigande presten utan på kontrahenterna vid äktenskapets ingående. Hvad kontrahenterna beträffar med hänsyn till tvång vid vigsel, är det ett känt faktum, som icke någon lär bestrida, att äktenskapet är en frivillig sak. Om man vill gå ogift genom lifvet, får man det. Det är ingen lag, som tvingar någon att gifta sig. Vidare, om man vill gifta sig, har man rättighet dertill, och man har rättighet att välja den person, med hvilken man vill ingå äktenskap. Ingen lag förbjuder det. Jag tror icke heller, att presten har rättighet att säga nej. Deremot har hvar och en af kontrahenterna rättighet att säga nej. Om han säger nej i sista minuten, så blir det ingen vigsel af. Det är allmänt känt. Men det är en väsentlig skilnad mellan borgerlig och kyrklig vigsel i fråga om kontrahenterna. I ena fallet *behöfva* icke kontrahenterna tala om, att de älska hvarandra. De behöfva icke åtaga sig förbindelsen att fortfarande göra det, i fall de nemligen göra det vid tillfället. Men vid kyrklig vigsel måste de tydligt och klart bekänna, att de vilja hafva hvarandra för att älska hvarandra i nöd och lust. Är det nu, frågar jag, någonting så förskräckligt farligt, att man behöfver uppröra, jag vill icke säga himmel och jord, men Andra Kammaren med att säga: detta är ett tvång för kontrahenterna, som vi skola taga bort. De skola icke tvingas att tillstå, bekänna och lofva, att de skola älska hvarandra i nöd och lust.

Är det eljest något tvång? Jo, säger man, det är en sak till, och jag vet icke, om det är dervidlag som det klämmer så hårdt. Den saken är hvad vi kalla *välsignelsen*. Hvarifrån skulle den komma? Naturligtvis ifrån Honom, från hvilken all god gåfva kommer. Är det tvång, frågar jag, att få sig erbjuden och tilldelad en välsignelse, äfven om man icke vill hafva den? Är det manne ett oberättigadt tvång, ett »samvetstvång» för presten? Skall det vara, såsom herr Waldenstöm sade i fjor -- och han anslog samma sträng i år -- »vidrigt» för den tjänstförrättande presten att söka »påtvinga» denna välsignelse? Nej. Jag har, som herrarne veta, förrättat många vigslar, men aldrig haft den aflägsnaste tanke på att påtvinga någon välsignelsen. Men nog har det varit min allvarliga mening att tilldela den, såvidt på mig berott, eller rättare *bära fram* den från min Herre. Han har sagt till mig liksom till herr Waldenström: »När I kommen in i ett hus, så helsen det. Och om huset är värdigt, så komme eder frid öfver det; men om det icke är värdigt, så vände eder frid tillbaka till Eder.» Icke har Herrens tjenare något ansvar härvidlag. Äfven om personen

och huset äro ovärdiga Herrens frid, kan hans tjenare saklöst önska frid i alla fall.

Men så framdrog herr Waldenström en omständighet, som dock tycktes mig bra litet bevisande. Han talade nemligen om Petri äktenskap. Men hvarför kunde han då icke också tala om alla äktenskap, som ingingos före Kristi tid? Icke kunde något enda af dem vara i vår moderna mening ett kyrkligt äktenskap, då ingen kyrka i modern mening fans till. Eljest har jag i min enfald trott, att det första äktenskap, som skulle kunna möjligtvis subsummeras under sådan slags vigsel, som kunde kallas i någon mening kyrklig, d. v. s. förenadt med ett religiöst moment, skulle vara det första, det hvilket Han välsignade, som skapade man och qvinna och förordnade att de skulle tillhöra hvarandra. Så var det af begynnelsen; om det sedan för människohjertats hårdhets skull blifvit annorlunda, är en annan sak.

Det sades också, att tvång icke skulle gagna någon. Ja, icke är tvånget såsom tvång gagneligt för någon. Det har icke någon påstått. Men om man tillämpar detta på den kyrkliga vigseln och säger: det gagnar ingen, det gagnar icke den enskilde eller kyrkan eller samfundet att påtvinga den; så skulle jag kunna vända om saken och fråga: hvad gagnar det de enskilde, att man påtvingar dem civiläktenskap, om de icke vilja hafva det? Hvad gagnar det folket, att man påtvingar det civiläktenskap, hvad gagnar det kyrkan? Jag tror, att det är lika mycket eller lika litet berättigadt. Ty afsigten är att införa *obligatoriskt* civiläktenskap. Det är tydligt sagt. Vi hafva, som bekant, civiläktenskap i vissa fall. Det är ett faktum. Jag vill icke förringa det. Mitt syfte är endast, att äktenskapet skall hållas heligt och ärligt bland alla.

Så sade herr Waldenström ett ord, som jag verkligen tyckte var — jag må öppet säga det — ett fult ord. Han sade ordet »lögn» och påstod, att just det skulle vara rätta ordet om kyrklig vigsel. Jag vet icke, om det någonsin inträffat, att det ordet kan i detta fall vara berättigadt. Måhända — ty jag känner icke alla människor och kan icke se in i människohjertat. Jag tror, att möjligen så kan vara. Jag anser möjligt, att en person af helt andra grunder än de rätta och för helt andra ändamål än de rätta begär vigsel. Om någon det gör, är det utan tvifvel för honom en lögn. Men det må personen sjelf stå för. Det kan icke skyllas på samfundet, allraminst på den tjänstförrättande presten. Det kan näppeligen vara annat än ett undantagsfall, och vi måste se saken sådan den *i allmänhet* är.

Om det är lögn i en handling, måste det vara någon som ljuger. Hvilken skulle vara den skyldige härvidlag? Icke lära vi kunna — jag antager det åtminstone — beskylla honom, som ursprungligen ordnat det så, att man och qvinna skola lefva tillsammans till inbördes hjälp, att Han ljuger, då Han vill meddela sin välsignelse. Icke heller kan jag tro, att samhället ljuger, då det ordnat det så, att den kyrkliga vigseln skall ega rum för att makarna skola få den starkaste maning att hålla äktenskapet i helgd i lust och nöd och få all den välsignelse som kan tillströmma

*Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)*

Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)

en människa genom äktenskapet. Nå, ljuger presten då? Det sammanfaller med det nyss förut sagda, ty han säger de föreskrifna orden. Han ljuger icke. Ljuga kontrahenterna? Det är redan vidrördt. Det är möjligt, men i de flesta fall tror jag, att de tala sanning, då de säga att de vilja lefva tillsammans såsom det eignar och anstår ärliga och äkta makar. Är det någonting mer i afseende på lögnaktighet? Jag vet ingenting. Det kan finnas mycket, som jag icke vet. Jag tror dock, att det är öfvervägande skäl att visa tillbaka denna beskyllning och utstryka detta ordet »lögn». Tycker icke herr Waldenström det?

Slutligen talades om »samvetstvång». Men det talet torde måhända anses besvaradt med det redan anförda. Jag kan icke se, att det ligger något obehörigt samvetstvång i att affordra kontrahenterna en sådan bekännelse och ett sådant löfte, som här är fråga om. Jag inser icke, att det kan kränka någons samvete. Jag har åtminstone för min del det begrepp om samvetets förkränkelse, att denna endast ådrages genom att göra någonting samvetlöst, något origtigt, skamligt eller brottsligt. Men då man gör något, som alla erkänna vara berättigadt och som uppbäres af det allmänna rättsmedvetandet, kan, efter min uppfattning, samvetet omöjligen förkränkas härvid.

På grund af hvad jag anført, yrkar jag sålunda bifall till utskottets betänkande.

Med herr Redelius förenade sig herr *Andersson* i Löfhult.

Herr Ekman yttrade: Jag måste först och främst bekänna, att jag varit utsatt för något ganska egendomligt, alltsedan jag fick lagutskottets utlåtande i min hand och hade genomläst detsamma, ty från den stunden har beständigt ljudit i mina öron en sång af den gamle skalden Tegnér, hvori han på ett ganska allvarligt sätt kritiserar en samtida literär man, hvilken aldrig egentligen blef hemmastadd på det literära området. Denna sång har till öfverskrift: »Hammarspik». Jag tänker, att åtskilliga af herrarne läst denna sång och dervid skrattat rätt godt åt densamma och funnit den innehålla många sanningar under löjets form. Den börjar så här:

»O, Hammarspik, o, Hammarspik, jag vill din ära prisa,
Din poesi och din kritik är värd sin egen visa!»

Jag vill också säga, att detta utskottets utlåtande är värdt sin egen visa. — Ingen af de föregående talarne har berört detta utlåtande och påpekat de besynnerligheter och motsägelser, som deri finnas. Det är verkligen besynnerligt, att, när lagutskottet skall röra sig på det kyrkliga området, detta är för utskottets majoritet rent af en terra incognita — det är, som det vore ett fullkomligt obekant område.

Jag skall nu be att litet få skärskåda detta utlåtande och påpeka de motsägelser, som enligt min mening deri förefinnas.

Först och främst gör utskottet på sidan 2, midt på sidan, ett erkännande, hvarigenom verkligen civiläktenskapet kommer till

rätt och heder. Det säger nämligen, att lagstiftaren har infört det borgerliga äktenskapet i åtskilliga fall, *dertill manad af omsorg för upprätthållande af det organiska sambandet mellan stat och kyrka*. Lagutskottet säger alldeles bestämdt, att det medgifvande, som redan skett med afseende å civiläktenskap, har gjorts för upprätthållandet af detta organiska samband. Detta är ju ett ganska godt betyg för civiläktenskapet. Men man kan fundera, huruvida detta verkligen är utskottets mening, eller om uttrycket är ett redaktions- eller tankefel eller kanske också en ansats till sinnesändring i en liberal reformatorisk riktning, som kanske utskottet nu velat intaga. Jag tycker därför, att den tydliga konsekvensen häraf vore, att, om verkligen civiläktenskapet är mäktigt att sammanhålla det organiska sambandet mellan stat och kyrka — så mycket af civiläktenskapet nemligen, som redan är infördt — det fullständiga införandet af civiläktenskapet i allmänna lagen skulle ännu bättre kunna sammanhålla det organiska sambandet mellan stat och kyrka. — Då nu lagutskottets majoritet icke vill tillstyrka införandet af civiläktenskapet, männe utskottets majoritet vill *lösa* sambandet mellan stat och kyrka? Man skulle nästan vara böjd att tro något sådant, om icke den stjerna, som här blixtrar fram, vore höljd i alltför tjocka moln, för att man skulle våga draga ut denna konsekvens.

Vidare säger utskottet i sitt utlåtande, att »uppfattningen af äktenskapet och utsigterna för förverkligandet af dess uppgifter i ej ringa mån bestämmas af det sätt, hvarpå äktenskapet ingås».

Om detta vore en sanning, så skulle man kunna vänta att i praktiken få se, att åtminstone den allra största delen af de äktenskap, som ingås med kyrklig vigsel, vore lyckliga. Men erfarenheten härutinnan visar ty värr motsatsen, nemligen hurusom många äktenskap äro olyckliga. De statistiska uppgifter om den mängd skilsmessor, som egt rum hvarje år och äro i ständigt stigande, visa äfven, att den kyrkliga vigseln icke har den magiska inverkan, som man velat tillskrifva densamma. Vi veta likaså en och hvar, att finnes det icke någon viktigare grund för ett godt äktenskap och realiserandet af detsamma, än sjelfva formen för dess ingående, så är detta icke nog, och jag får för min del säga, att jag betvivlar på det högsta, att formen kan ersätta, hvad som fattas uti det verkliga moraliska underlaget, hvilket alltid bör uppbära äktenskapet.

Dessutom vill jag här påpeka en annan sak, nemligen att man kanske betraktat det kyrkliga äktenskapet såsom bevis på ett gudfruktigt äktenskap och det borgerliga såsom ett uttryck för ett ogudaktigt ingånget äktenskap. Mot en sådan uppfattning ber jag få inlägga min bestämda protest. Lika stor gudsfruktan och lika stort allvar kan finnas hos kontrahenterna i äktenskapet, vare sig detta ingås med kyrklig sanktion eller medelst borgerlig vigsel. Men hvad som är alldeles tydligt är, att derigenom, att det tillåtes människorna valfrihet, man kan undvika det skrymteri och den osanning, som ovilkorligen äro en följd deraf, att de tvingas att företaga en sak, som de icke önska.

*Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)*

Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)

Herr Redelius påpekade, att det blefve ett tvång, om man införde det borgerliga äktenskapet. Nej, icke på det sätt, motionären föreslagit! Ty han vill blott, att det skall finnas valfrihet i detta fall, och därför kan det icke blifva fråga om något tvång. Den, som önskar erhålla kyrklig vigsel, kan ju då vända sig till presten, likasom den, hvilken vill hafva borgerlig vigsel, äfven kan få sådan. På detta sätt åstadkommes verklig frihet för kontrahenterna.

Utskottet talar i slutet af sitt utlåtande om det godtycke, som skulle insmyga sig, om det borgerliga äktenskapet blefve lagstadgadt. Jag är i detta fall af en helt annan mening. Så kunna visserligen de tala och gång efter annan framhålla, när man vill hafva reformer på det kyrkliga och andliga området, hvilka kanske aldrig någonsin varit besvärade af att respektera en sann ställning i sitt eget lif högre än allt annat. Men om jag är angelägen om att både i yttre och inre hänseende intaga en sann ställning, och att mina handlingar må vara ett sant uttryck af min inre ställning, då hånar jag icke denna sak och kallar den godtycklig, utan respekterar densamma.

Man har äfven talat om, att en stor del af befolkningen vill hafva kvar den kyrkliga vigseln. Ja, det är svårt att säga, huru stor procent af befolkningen hyllar denna åsigt. Men, hvad som är alldeles säkert, är, att en ganska betydande och aktningvärd minoritet vill hafva införd borgerlig vigsel, äfvensom att denna minoritet växer med hvarje år, så att rätt som det är har denna ändå hunnit blifva majoritet, och ehuru det nu är femte gången, denna motion varit före i Riksdagen under de senaste sex eller sju åren och blifvit afslagen, så är det min fulla öfvertygelse, att det endast är en tidsfråga, när vi skola få denna valfrihet genomförd. När vi sedan komma ett eller annat år bakom detta beslut, skola vi förvåna oss öfver, att man förut så envist kunnat fasthålla den kyrkliga vigselformen såsom den enda giltiga, genom hvilken ett äktenskap finge afslutas.

Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Wester: Då, såsom herrarne veta, Första Kammaren redan afslagit denna motion, kunde det vara tillräckligt att helt enkelt yrka bifall till lagutskottets utlåtande, men då motionen eller den tanke, som i motionen lagts, vunnit så mycket understöd i Andra Kammaren, skall jag tillåta mig att, så godt jag förmår, framhålla de skäl, som enligt min tanke tala mot ett bifall till motionen.

Jag har noga studerat både motionen och motionärens anföranden vid föregående riksdagar, och jag har också beaktat hans anförande nu. Jag erkänner öppet min beundran för den stora talang, hvarmed han andragit sina skäl för motionen, och det sätt, hvarpå han formulerat dessa skäl. Han har till stöd för motionen framställt åtskilliga allmänna satsar, som onekligen hafva sitt berättigande, men som likväl icke i allt kunna af mig gillas.

Jag vill medgifva, att *staten* kan vara tillfredsstäld med hvil-

ken lagligt bestämd form som helst för äktenskapets ingående. Jag medgifver, att enligt våra lagar ej gifves skilnad i giltighet och värdighet emellan kyrkligt och borgerligt äktenskap. Jag medger, att om en lag icke är till nytta hvarken för den enskilde eller för staten, bör den icke stiftas och, om den är stiftad, bör den ändras. Jag vill jemväl medgifva, att hvarken *kyrkan* eller *kontrahenterna* hafva någon nytta af att en kyrklig handling vid äktenskaps ingående påtvingas dem, som ej vilja hafva den. Men flera medgifvanden kan jag ej göra. Sedan framställer motionären den frågan: har staten någon nytta af att man påtvingar kontrahenterna den kyrkliga formen? och besvarar frågan med nej. För den skull, säger han, må lagen så ändras, att kontrahenterna må hafva rätt att godtyckligt välja hvilken form de vilja. Dermed är dock icke saken fullständigt utredd, ty man bör också fråga om *staten* har någon skada af att kontrahenterna få godtyckligt välja formen för äktenskaps afslutande, och denna fråga tror jag man icke kan annat än besvara med ja. Ty för att bedöma om valfrihet bör införas eller icke, är ej nog att se på dem som önska förändringen, utan man måste äfven fästa afseende på den andra sidan och söka bedöma hvad inflytande reformen har på dem som äro nöjda med nu bestämda lagstiftning, helst det väl icke kan bestridas, att de, hvilkas sak motionären förfaktar, äro ett jemförelsevis obetydligt antal och att den stora mängden af vårt folk icke tillkännagifvit någon önskan om en sådan förändring.

Det är icke nödvändigt eller lämpligt att här ingå på frågan, huruvida den borgerliga eller kyrkliga formen är mest öfverensstämmande med äktenskapets inre väsen, utan för att besvara föreliggande spörsmål torde det vara tillräckligt att upptaga frågan, hvilken betydelse den valfrihet, som ifrågasättes, kan hafva på vårt folks uppfattning af äktenskapet.

Staten har förordnat en högtidlig form för äktenskapets ingående och förty föreskrifvit kyrklig vigsel. Då man vet, hvilket inflytande formen i allmänhet har på uppfattningen af en handling, har man ansett inom lagutskottet, att denna högtidliga form för äktenskapet, i sin mån åtminstone, bidrager att upprätthålla uppfattningen om äktenskapets helgd och makarnes förpligtelse att visa fördragsamhet mot hvarandra och icke lättsinnigt upplösa äktenskapet. Jag har visserligen här hört detta bestridas, och man har påstått att så visst icke skulle vara förhållandet, men något bevis har icke blifvit presteradt, utan man kan i stället finna lagutskottets åsigt styrkt af det jemväl af talare här erkända faktum, att mängden af vårt folk i *alla* samhällsklasser håller fast vid den urgamla kristliga seden och tron att kyrklig vigsel och välsignelse behöfvas vid äktenskapets ingående. Man bör icke försvaga den känsla af äktenskapets helgd, som enligt min och mångas öfvertygelse finnes inom vårt folk, särdeles i närvarande tid, då lösligheten i äktenskapsbandet tyvärr allt mer och mer utbredes, och då äktenskapskillnader snart sagdt höra till ordningen för dagen. Om man skulle införa ett sådant stadgande, som här är i fråga, om man skulle medgifva kontrahen-

*Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)*

*Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)*

terna rätt att efter sitt godtycke välja den ena eller andra formen för äktenskaps afslutande, skulle enligt min åsigt derigenom undergrävas känslan af äktenskapets allvar, och skulle ett sådant undergrävande i sin mån med nödvändighet inverka på uppfattningen af äktenskapets helgd och vigten af dess bestånd samt försvaga känslan af de förpligtelser, som åligga makar såväl inbördes som gent emot deras barn. Detta är förnämsta anledningen, hvarför jag för min del har motsatt mig denna förändring. Låt oss ej genom lagstiftningen alltför mycket skaka på vårt folks religiösa känsla. Den försvagas tids nog.

Ännu en annan omständighet torde böra noga beaktas, och det är att en sådan valfrihet kan mellan makarna åstadkomma slitningar, som ingalunda äro nyttiga. Om den ene kontrahenten önskar borgerligt äktenskap och den andra kyrklig vigsel, uppstår redan vid äktenskapets ingående tvist, hvars följder man icke kan beräkna och som, äfven om den icke öfvergår till rent af ovilja och ofördragsamhet, dock kan alstra en misstämning, som icke är nyttig. Motionären har anfört ett exempel på, huruledes en man, som icke ville hafva kyrklig vigsel, förklarade att han icke satte något värde derpå, att han ansåg den sakna all betydelse, med ett ord icke ville underkasta sig den. Men hur var det med qvinnan? Det veta vi icke. Var qvinnan af samma åsigt, då har ju exemplet sin tillämpning, men om qvinnan satte värde på den kyrkliga vigseln, hur gick det då? Jo så, att den beprisade valfriheten ganska betänkligt hotar den enighet, som utgör grunden för ett lyckligt äktenskap. Då man vet att i de flesta fall mannen kommer att göra sin vilja gällande och qvinnan får gifva vika, och då man också vet att i allmänhet qvinnan skattar mycket högre den kyrkliga formen för äktenskapet än mannen, och att en kränkning af hennes religiösa känsla berör de innersta fibrerna i hennes själ, kan man befara, att den missämja, som till följd af valfriheten uppstått, kan utvecklas till sådan bitterhet, att äktenskapets fortsättning blir omöjlig.

Det har sagts, att vi redan hafva både den borgerliga och den kyrkliga formen för äktenskapet. Det är mycket riktigt, men det är dervid att beakta, att hvardera formen är noga begränsad och att man icke kan sätta den ena för den andra, utan att man måste använda olika form för olika fall. Här är åter fråga om att införa en helt ny princip i vår äktenskapslagstiftning. Man vill nemligen öfverlåta åt kontrahenternas godtycke att välja ena eller andra formen. Att stifva lag, hvarigenom inrymmes åt individen att göra sin subjektiva uppfattning gällande, är högst betänkligt och bör icke ske annat än i högsta nödfall, men sådant nödfall föreligger icke nu. Anser man tiden vara inne att befria samhällsmedlemmarne från tvånget af kyrkligt äktenskap, då må man taga steget fullt ut och göra den borgerliga formen obligatorisk. Om en sådan sak vinner understöd af den allmänna meningen, hvilket jag högligen betviflar, skall jag gifva min röst därför.

Det har sagts att, då man icke vill medgifva medlem af statskyrkan rätt att gå ut ur statskyrkan, utan att uppgifva till

hvilket kristligt samfund han vill öfvergå, borde införas valfrihet i afseende på formen af äktenskapet. Deri har man onekligen i viss mån rätt och efter min uppfattning är detta det enda skäl, som talar för motionen. Lagutskottet har också tillstyrkt en sådan förändring om rätten till utträde ur statskyrkan, men den har fallit i Första Kammaren. Jag tror att det mål, som nu äsyftas, lättast och bäst kan vinnas genom ett fortsatt bemödande att få dessa stadganden för utträde ändrade. Då jag har de åsigter som jag nu uttalat, torde herr talmannen finna, att jag kommer att yrka bifall till utskottets hemställan.

Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)

Herr Waldenström: Jag skall börja med att säga några ord med anledning af den siste talarens anförande. Det var ett mycket intressant anförande, och jag beklagar att kammaren icke bättre hörde på det, än den gjorde. Hvad den ärade talaren sade, var emellertid af den beskaffenhet, att hvart enda ord deraf skulle kunnat lika bra sägas mot införande af civiläktenskap för dissenters eller mot upphäfvande af de kyrkliga tvång som redan äro undanskaffade. Han sade, att man icke skulle tänka blott på dem, som tycka illa om den nuvarande äktenskapslagstiftningen, utan äfven på dem som äro nöjda dermed. Ja, det är också min tanke. Derför har det aldrig varit min mening och jag har aldrig talat ett ord i den riktning, att det skulle förbjudas dem, som *vilja* hafva kyrkligt äktenskap, att använda denna form. Jag har blott velat, att man skulle upphöra att tvinga det kyrkliga äktenskapet på dem, som *icke* vilja hafva det, och jag behöfver icke fästa den ärade talarens uppmärksamhet derpå, att majoriteten af ett samhälles medlemmar icke har rätt att göra orätt mot minoriteten.

Jag skall nu öfvergå till hvad herr Redelius behagade säga. Han sade, att det vore min mening »att undanskjuta en giltig handling, då ju ingen hade bestridt, att det kyrkliga äktenskapet vore giltigt». Detta är ett fullkomligt misstag af herr Redelius. Herrarne veta, att kyrkligt äktenskap icke kan fås af dem, som icke begått nattvarden inom svenska statskyrkan. Nu finnas personer, som, då de blifva konfirmerade, icke gå fram till nattvarden. De underlåta detta på den grund, att presten, sin pligt likmätigt, varnar den för ett ovärdigt begående af nattvarden, och de äro samvetsgranna nog att lyssna till varningen. Så kommer den tid, då de skola inträda i äktenskap. De vilja nödvändigt hafva kyrklig vigsel, ty de sätta värde på den. De komma och begära, att presten skall viga dem. Presten svarar nej. Och han stödjer sig dervid på bestämmelser i gällande lag. Nu torde herrarne erinra sig, att jag för några år sedan väckte en motion, gående derpå ut, att sådana kontrahenter icke för sin samvetsgrannhets skull skulle vara förhindrade att få kyrklig vigsel, utan att de skulle vara till sådan vigsel berättigade. Herrarne se således, att min mening alldeles icke är att undanskjuta den kyrkliga vigseln, såsom vore den icke giltig. Men hvem var det, tro herrarne, som då uppträdde i kammaren emot min motion? Jo, det var just herr Redelius jemte en annan prestman, som nu icke mer finnes här. —

Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)

Ja, jag förstår mig sannolikt icke riktigt på den här saken; jag har kanske för länge varit ifrån predikoembetet.

Herr Redelius sade: »det kan alls icke vara oberättigadt att i vissa fall utöfva tvång på menniskor; alla våra lagar innebära tvång». Ja, deremot har jag aldrig sagt ett ord. Det var ej tvång i allmänhet jag talade om, utan *religiöst* tvång. Och då är det orätt att snedvrida saken genom att påstå, att jag uttalat mig emot *hvarje* tvång. Derför att *något* tvång är berättigadt, kan väl icke *allt* tvång vara det.

Herr Redelius sade vidare, att ändamålet med den kyrkliga formen för äktenskaps ingående är att skydda äktenskapets helgd och familjelifvet samt bereda goda uppfostringsanstalter för barnen. Ja, naturligtvis. Men det åsyftar jemväl den civila formen för äktenskaps ingående; den är ock egnad att skydda äktenskapet lika bra. Att genombryta skrankorna för det kyrkliga äktenskapet går för öfrigt fullt ut lika lätt som att genombryta skrankorna för det civila. Sådant torde de sedliga förhållandena särskildt här i Stockholm alltför väl ådagalägga.

Herr Redelius anförde, att äktenskapet är en frivillig sak, och att man kan låta bli att gifta sig. Ja, för all del. En sådan frihet är allt beröm värd! Vidare sade han, att man får vid äktenskaps ingående taga till medkontrahent hvem man vill. Det var ju ock en god upplysning. Saken förhåller sig verkligen så i *vanliga* fall. Men icke är det *alltid* så. Emellertid frågas, hvad detta kan hafva för betydelse till stöd för den *tvungna kyrkliga formen* vid äktenskaps ingående. Antag till exempel, att vi hade en lag, som sade, att hvar och en riksdagsman, som trädde in i kammaren vid början af en riksdagsperiod, skulle vid dörren här falla på knä och taga emot den kyrkliga välsignelsen af en statskyrkans prestman — då skulle herr Redelius säga: »Deri ligger alls intet obehörigt tvång; det är ju en fullkomligt frivillig sak att vara riksdagsman; man kan låta bli att taga emot riksdagsmannakallet, om man icke vill ha välsignelsen». Jag trodde icke, att herr Redelius var så hemma i den gamla skolastikens irrgångar som han verkligen visat sig vara.

Han sade vidare, att i det kyrkliga äktenskapet måste kontrahenterna lofva att älska hvarandra i nöd och lust. Ja, det är icke det karakteristiska och specifika för det kyrkliga äktenskapet. Ett sådant löfte kan mycket väl låta förena sig äfven med det civila äktenskapet, om man anser det vara af nöden.

Han tyckte, att, då välsignelsen kommer från Gud, så kunde det väl icke vara orätt att tvinga densamma på kontrahenterna. Jag tviflar dock på, att det kommer någon välsignelse från Gud öfver någon genom kyrkligt tvång, huru vackert det af presten lästa formuläret än må vara. Om jag trodde sådant, då skulle jag vara öfverens med herr Redelius, men, som sagdt, jag tror det icke och jag tviflar på att herr Redelius sjelf tror det.

Herrarne torde erinra sig, att man haft ett visst tvång — eller åtminstone har man trott att det varit tvång — att en hustru efter ett barns födelse skulle låta kyrkotaga sig. Precis detsamma,

som herr Redelius anförde för kyrkligt tvångsäktenskap, skulle kunna anföras äfven för tvungen kyrkotagning. Men numera är kyrkotagning icke obligatorisk och ingen har farit illa deraf, allra minst kyrkan.

Herr Wester erkände, att det tvungna kyrkliga äktenskapet intet gagn medförde för den enskilde, intet gagn för kyrkan — i det afseendet visste herr Wester bättre än herr Redelius, hvad som gagnade kyrkan —; icke kunde han heller visa, att det vore af något egentligt gagn för staten. Men sedan vet jag icke, huru han för af.

Herr Redelius frågade: »Hvad gagnar det då att tvinga på en menniska det civila äktenskapet? Det gagnar ju icke den enskilde». Jo, det gagnar *staten*; ty staten måste ha en kontroll öfver äktenskapen. Och jag sade icke, att *hvarje* tvång är oberättigadt. Jag sade blott, att det är oberättigadt att hafva en lag, som gagnar *ingen*, hvarken staten, kyrkan eller den enskilde, men som deremot vållar skada och obehag för många.

Herr Redelius ville, att jag skulle taga bort det der ordet »lögn». Mine herrar! Om jag kunde finna ett starkare ord, skulle jag använda det — och då skulle jag taga bort ordet »lögn». Nu kan jag det icke, ty det är verkligen så, att hvarje religiös handling, som ej motsvaras af hjertats sinnesstämning, är en lögn. Och det är Gud, som sjelf i sitt ord dömt den såsom en lögn. Derom säger han genom profeten: »Haf dina visors buller bort; jag orkar icke höra dem!» Hvar och en måste väl för öfrigt lätt kunna inse, att en sådan handling är ett skrymteri. Men hvarje skrymteri är en lögn; och aldrig är lögnen vidrigare än då, när den framträder i en andlig sak, der endast sanning skulle råda. Tvingar man alltså statskyrkans äktenskap på någon, då tvingar man honom till skrymteri. Och hvems är lögnen? frågar herr Redelius. Hon är icke Guds, nej, hon är dens, som tvingar personer till uppenbart skrymteri. Sedan må herr Redelius sjelf afgöra, hvem denne är. På honom faller anklagelsen. Och det är långt ifrån att jag skulle vilja taga till baka en enda bokstaf af ordet lögn, ännu mindre hela ordet.

Herr Ekman: Jag vill göra några invändningar gent emot den aktade ledamot af lagutskottet, som nyss hade ordet. Om jag rätt uppfattade honom, var det på tvenne skäl som han för sin del ville afstyrka det borgerliga äktenskapet. Det ena var det, att uti det kyrkliga äktenskapet ingår en högtidlig handling, som utan tvifvel har en god inverkan på kontrahenterna med hänsyn till deras äktenskapliga sammanlefnad. Jag tror, att samma goda inverkan kan också det borgerliga äktenskapet hafva, såvidt det göres högtidligt. Och jag tror, att man skulle kunna göra det ganska högtidligt. Jag har varit närvarande i en stad, då ett civilt äktenskap afslutades inför sittande magistrat. Och det var verkligen högtidligt. Domaren sade kontrahenterna några kraftiga och allvarliga ord, som säkerligen gjorde intryck på oss litet hvar. Och om man nu behöfver den der formen att framställa frågan, om de

*Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)*

Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)

vilja älska hvarandra i nöd och lust, vet jag icke, hvarför icke i så fall den, som förrättar den borgerliga vigseln, kan åläggas att framställa en sådan fråga.

Det andra skälet, som samme ledamot anförde, var, att man skulle införa uti äktenskapslagstiftningen en ny princip. Det tager jag mig friheten att bestrida på det allra bestämdaste. Om så verkligen vore, att en helt ny princip skulle införas, så skulle jag på det bestämdaste motsätta mig civiläktenskapets införande. Men hvad är då det egentliga ändamålet med äktenskapets avslutande genom vigsel? Jo, att kontrahenterna offentligen skola förklara, att de vilja ega och hafva hvarandra. Och det är ju lätt för domaren att framställa en fråga i detta syfte till kontrahenterna äfven vid det borgerliga äktenskapets avslutande. De få då offentligen svara derpå och skrifva under sina namn o. s. v. Och då tycker jag icke, att saken kommer att undandragas offentligheten; utan denna offentlighet kommer att vidmagthållas allt fortfarande likaväl i det borgerliga äktenskapet som i det kyrkliga.

Herr Redelius: Jag förmodar, att herrarne vänta, att jag skall svara några ord på den tillvitelse, som jag fick höra från min vän på gefebänken, när han erinrade om en diskussion här i kammaren för några riksdagar sedan angående en annan motion, som herr Waldenström då hade väckt om att borttaga konfirmationen — eller kanske var det nattvardsgång, jag minnes det ej säkert — såsom vilkor för kyrklig vigsel. Jag motsatte mig då detta förslag hufvudsakligen af det skäl, att jag ansåg, att personerna sjelfva, som det gäller, borde ha bestämmanderätten och icke presten genom det betyg han ville meddela. Jag sade då, att jag, hellre, än att jag ville gå in på det, skulle gå in på att taga bort både konfirmation och nattvardsgång såsom vilkor för att få kyrklig vigsel. Detta torde vara nog svar på det. Det kan icke vara af intresse för kammaren att upprepa allt hvad som då sades.

Men i en sak märker jag, att, ehuru jag trodde, att jag hade fattat herr Waldenström rätt, jag missuppfattat honom. Beträffande ordet »lögn» ville han icke taga bort det, utan han ville i stället taga ett starkare uttryck, om något sådant funnes, och förena det med den kyrkliga vigseln såsom innebärande religiöst tvång. Om detta är hans uppfattning, förstår jag icke, huru han kan anse den handling, som han vill stämpla som en lögn, för berättigad och uppuren af det allmänna rättsmedvetandet eller såsom en giltig handling. Han har medgifvit allt detta om den kyrkliga vigseln. Men jag vill icke tvista härom, ty det tjenar ingenting till, och jag har blott velat säga ett par ord till svar mot beskyllningen för inkonsequens. I en punkt till kan jag dock ge honom rätt, nemligen då han säger, att »en majoritet icke har rätt att göra orätt mot en minoritet». Hvarken en majoritet eller en minoritet eller någon meuniska i verlden har rätt att göra orätt. Men då han, såsom jag förmodar, ville tillämpa detta så, att att de voro majoritet, som hålla fast vid den kyrkliga vigseln, men minoriteten de som vilja hafva valfrihet, undrar jag, om icke saken gestaltar sig annor-

*Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)*

lunda. Då blir det fråga om: skola vi svenska folkets representeranter gå emot pluraliteten för att gå minoritetens önskingar till mötes, då man icke kan påstå, att det sker minoriteten någon orätt eller att i handlingen i fråga ligger någon »lögn». Jag går icke med på det. Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr Wester: Jag skall icke uppehålla kammarens tid länge. Jag vill blott genmäla ett par här hafda yttranden.

Motionären har sagt, att genom bibehållande af den lag, som finnes, orätt göres emot åtskilliga samhällsmedlemmar. Jag tillåter mig bestrida detta, ty underkastelse under nu gällande lag utöfvar ej något tryck på deras samvetsfrihet, om den än möjligen kan anses tillfoga dem obehag.

En talare på stockholmsbanken bestred, att någon ny princip skulle blifva införd genom ett bifall till denna motion. Och detta, såsom det vill synas, därför, att han icke rätt uppfattat mitt yttrande i denna del. Den nya principen består deri, att medlemmar af statskyrkan skulle tillåtas att efter eget godfinnande välja formen för äktenskapets ingående. Denna rättighet finnes icke nu; och den bör enligt min mening heller icke i vår lagstiftning införas.

Herr Erickson i Bjersby: Det är icke någon behaglig sak att uppträda i denna fråga dels på grund af frågans natur, dels därför, att jag på förhand kan anse mig vara i minoriteten, att döma af det beslut, som kammaren förra året fattade i frågan.

Jag har icke begärt ordet för att försvara utskottets motivering för sin hemställan, då egentligen endast den senare delen deraf är enligt min åsigt i ämnet af någon betydelse, och icke heller för att bemöta hvad här anförts af föregående talare, hvilka yrkat bifall till motionen, utan endast därför, att jag anser mig skyldig att framlägga de skäl, som föranledt mig att, i år liksom förra året, inom utskottet afstyrka motionärens förslag. Jag är visst icke den, som i allmänhet vill motsätta mig nödiga reformer i vår lagstiftning och sålunda icke heller på det andliga området, hvartill jag anser denna fråga företrädesvis höra. Men då fråga är om vidtagande af en sådan ändring i nu gällande lagstadganden angående formen för äktenskaps ingående, som här är föreslagen, att lagstifta i en så allvarlig och ömtålig fråga, som så nära rör vårt religiösa lif, så anser jag, att man icke bör gå den allmänna rättsuppfattningen bland befolkningen i förväg och derigenom snart sagdt inbjuda till afvikelser från de kyrkliga former och religiösa tendenser, som, antager jag, åtminstone i barnaåren hos hvar och en inplantats såsom heliga och nödvändiga. Det är nog många ändå nu för tiden, som, den ene af en, den andre af en annan bevekelsegrund, men troligen få af religiösa orsaker, svika sin första kärlek i detta fall. Vill man i detta fall taga hänsyn till befolkningens i sin helhet uppfattning i vårt land, så skall man, jag vågar påstå det, finna, att något allmänt behof af hvad motionären föreslagit icke hos den låtit sig förnimmas, likasom ej heller någon allmän önskan

Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)

derom uttalats. Om och när det kan visas, att så är förhållandet, skall jag vara med om äfven denna reform. För närvarande utgör den af mig anförda omständigheten ett bestämdt hinder för mig att medverka till framgång åt motionärens förslag. Häremot kan väl invändas, och det har redan förut i dag flera gånger skett, att ett förslag sådant som motionärens bör genomföras, oafsedt om sådana omständigheter finnas eller icke; saken är, säger man, af så individuel natur, att ingen bör påtvingas kyrklig vigsel, som han icke sätter värde på och som han må hända till och med enligt motionärens ord föraktar. Och jag medger, att det ligger en viss sanning i en sådan invändning. Men så stor betydelse har den dock icke för mig, att den kunnat utgöra ett skäl för tillstyrkande af motionärens förslag. För vinnande af det mål, motionären vill komma till, är för öfrigt den väg, han anvisat, icke den rätta. Rätta vägen dertill är enligt min uppfattning lättande af utträdet ur statskyrkan; och om den utvägen har jag inom utskottet förra året varit med, då jag biträdde derom af teologie doktor Ekman och herr J. M. Erikson på stockholmsbänken väckta förslag. Lagutskottet föreslog då en skrivelse till Kongl. Maj:t i det af motionärerna då angifna syfte, och denna kammare biföll skrivelseförslaget med en öfverväldigande majoritet. Förslaget föll dock på Första Kammarens motstånd. Den vägen anser jag, som sagdt, vara den rätta för att nå det mål motionären vill komma till. Men då man lagstiftar för dem, som äro i statskyrkan, bör icke en minoritets önsknings kunna få åstadkomma sådana rubbningar som motionärens förslag skulle kunna leda till, och hvilkas verkningar man icke på förhand kan bedöma. Hvar skulle man för öfrigt sluta, om man skulle tillmötesgå mindretalets önsknings? Det låter ju tänka sig, att det finnes personer, som icke vilja hafva kyrklig vigsel, men som icke heller kunna gilla den nuvarande formen för civiläktenskaps ingående. Huru skulle man kunna tillfredsställa dem? Skulle de kunna fordra, att lagstiftaren skulle besluta någon annan för dem konvenabel form för äktenskaps afslutande? Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Petersson* i Dänningelanda.

Herr Lyttkens: Herr talman, mine herrar! Det väckte en icke obetydlig förvåning i landet, då Andra Kammaren förra året med 104 röster mot 74 biföll en likartad motion som den nu föreliggande, och jag har hört, att många yttrat: Jaså, har Andra Kammaren kommit derhän, att den vill småningom afskaffa den kyrkliga vigseln, då är det bevis på, huru sedeförderfvet kan intränga till och med bland folkets representanter, hvilka dock skola anses vara de förnämste.

Herr talman! Jag är fullt och fast öfvertygad om att, om vi skulle anställa en votering öfver hela landet, skulle kanske bland 1,000 karlar finnas en eller annan, som skulle rösta för motionen, men bland 1,000 kvinnor ingen enda, som skulle vilja hafva bort den kyrkliga vigseln. Jag kommer således, herr talman, att rösta

för bifall till lagutskottets förslag i denna fråga, ty det skulle väcka ytterlig ovilja, om vi nu ginge vidare på samma väg som i fjol, och jag kommer att rösta så äfven därför, att jag alltid anser, att äktenskapet bör hållas i helgd genom religiösa band.

*Angående
införande af
fakultativt
civil-
äktenskap.
(Forts.)*

I detta yttrande instämde herrar *Eriksson* i Mörviken, *Fredholm* i Saleby och *Arnoldsson*.

Öfverläggningen var härmed slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag å densamma och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen. Herr talmannen fann den senare propositionen vara besvarad med öfvervägande ja, men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som, med afslag å lagutskottets hemställan i utlåtandet n:o 10, bifaller herr Waldenströms i ämnet väckta motion, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets nämnda hemställan.

Voteringen utföll med 104 ja mot 91 nej; och hade kammaren alltså beslutat i enlighet med ja-propositionens innehåll.

§ 4.

Föredrogs vidare lagutskottets utlåtande n:o 11, i anledning af väckt motion angående inrättande af häradsstyrelser.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande inom Andra Kammaren af herr *P. Ersson* i Vestlandaholm afgifna motion, n:o 156, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda,

I fråga härom anförde:

Herr Ersson i Vestlandaholm: Då såväl Första Kammaren som lagutskottet enhälligt afslagit min motion, måste jag antaga, att häradena inom de olika delarne af landet hafva det väl ordnad i afseende å sin ekonomiska förvaltning, och då vi i det härad, jag tillhör, redan hafva häradsstyrelse inrättad, skall jag icke göra något yrkande.

Jag är dock förvissad om att häradsstyrelser så småningom komma att inrättas och detta på grund af de skäl jag anført i min motion.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 5.

Härefter företogs till behandling statsutskottets utlåtande n:o 7, angående reglering af utgifterna under riksstatsens sjette hufvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet.

Punkten 1.

Lades till handlingarne.

Punkten 2.

*Angående
ifrågasatt
ålderstillägg
åt härads-
skrifvaren
J. W. Melén.*

I en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 30) hade herr E. Fredholm i Saleby föreslagit, att Riksdagen måtte för sin del besluta om utanordnande af ålderstillägg för häradsskrifvaren i Skara fögderi Israel Walter Melén, att utgå med 500 kronor årligen från den 1 januari 1892 och allt framgent, så länge han innehade nämnda befattning, men hemstälde utskottet, att motionen måtte af Riksdagen lemnas utan afseende.

Efter föredragning af punkten anförde motionären

Herr Fredholm i Saleby: Herr talman, mine herrar! Som det synes af utskottets betänkande, väckte jag vid 1888 års riksdag en motion i förevarande ämne, hvilken motion dock blef af statsutskottet och Riksdagen afslagen.

Detta oaktadt har jag äfven i år framkommit med en dylik motion.

Ser man frågan från så nära håll, som jag varit i tillfälle att göra, anser jag, att motionen har stora skäl för sig. Förhållandet är nemligen, att häradsskrifvaren i det fögderi, jag tillhör, blifvit träffad af en snart sagdt obotlig sjukdom redan under den första tiden, han innehade häradsskrifvaretjensten såsom ordinarie.

Enligt Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse den 28 maj 1880 tillerkännes häradsskrifvare ett ålderstillägg af 500 kronor efter tio års tjenstgöring. Nu har denne man innehaft sin plats under omkring 17 år, men ändock har detta ålderstillägg förvägrats honom, ehuru det är min öfvertygelse, att ingen enda häradsskrifvare i hela Sverige mer än han är i saknad af sitt ålderstillägg. Anledningen, hvarför han blifvit fränkänd detta ålderstillägg är, att, då denna författning blef såsom lag ansedd, ett sådant fall som detta icke kunde förutses. Han blef sjuk, då han tjenstgjort under omkring 1½ år eller knappt så länge, hvilket nu af vederbörande myndigheter åberopas såsom skäl för att neka honom ifrågavarande ålderstillägg. Den sjukdom, hvaraf han lider, är säkerligen en följd af öfveranstängningar under tiden, innan han erhöll ordinarie befattning, och således icke förorsakade genom hans eget förvållande, utan den är framkallad af svåra tjänsteresor, som han under vintertiden måst företaga och hvarunder han mången gång fick ligga i oeldadt rum o. s. v. Han har en gång gjort ansökning hos Konun-

gens befallningshafvande om erhållande af detta ålderstillägg, hvilket dock förvägrades honom på den grund, att i nämnda författning föreskrifves, att en häradsskrifvare för åtnjutande af ålderstillägg skall hafva tjenstgjort under $\frac{2}{3}$ af 10 år. Men nu anses, att han icke tjenstgjort så länge därför att han blef sjuk, ehuru tjensten i alla fall blifvit lika väl uppehållen, som om han varit frisk och sjelf tjenstgjort, ty han har måst anskaffa en vikarie, hvilken skött tjensten lika väl som han sjelf.

Jag undrar, hvarför icke ett ålderstillägg tillerkänts honom lika väl som andra häradsskrifvare, helst han är i stort behof af detsamma. Han kan nemligen icke sköta sig sjelf, utan måste bäras ut och in oupphörligen af tvenne pigor; och att aflöna dessa kostar pengar.

Nu har han förhoppning om att blifva återstald till helsan, om han finge tillräckliga medel för att kunna begifva sig till någon badanstalt och söka vård af någon lämplig läkare, men då medel fattats honom, har han naturligen icke kommit i tillfälle dertill.

Jag är öfvertygad om att många af herrarne tycka, att denna min motion är afvita, men om dessa herrar såge saken på så nära håll, som jag varit i tillfälle att göra, skulle de hysa samma åsigt som jag. Jag nämnde, att han hos Kongl. Maj:ts befallningshafvande gjort ansökning om erhållande af ålderstillägg, hvilket dock förvägrats honom. Icke nog härmed. Han har äfven hos Kongl. Maj:t begärt detsamma, hvilket äfven nekades honom till följd af ofvan åberopade författning, som säger, att han skulle sjelf hafva tjenstgjort en viss tid. Men jag frågar, om det icke är lika bra, om en vikarie sköter tjensten, som om han sjelf gör det? Denne man är för öfrigt så mycket mera i behof af detta ålderstillägg, som han måste hålla både vikarie och dyra tjenare, hvilka senare måste sköta honom.

Hvari består då synden att han icke får detta ålderstillägg? Jo, denna synd är att han blifvit sjuk. Denna sjukdom är således en synd och den synden är ett brott hos mannen.

Jag undrar icke på dessa myndigheter, som nekat honom ålders-tillägget, ty de hafva haft ordalydelsen i författningen att stödja sig på. Jag har därför vädjat till Riksdagen, som har magten i sin hand i ett sådant fall som detta. Riksdagen kan bevilja detta ålderstillägg, och det är därför jag i år liksom 1888 framställt denna motion. Jag hoppas således, att denna kammare skall uti denna fråga visa deltagande och hjälp, då jag nu anhåller om bifall till min motion och afslag å utskottets hemställan.

Herr Jonsson i Hof: Endast åberopande skäl, som utskottet anfört för sin hemställan, ber jag att få yrka bifall till samma hemställan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

*Angående
ifrågasatt
ålderstillägg
åt härads-
skrifvaren
J. W. Melén.
(Forts.)*

Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor m. m.

Punkten 3.

Beträffande *landtmannaskolor* hade inom Andra Kammaren väckts och till statsutskottets förberedande behandling hänvisats följande motioner:

motionen n:o 57 af herrar *Jöns Bengtsson* och *M. Dahn*, deruti föreslagits,

att Riksdagen måtte

1:o) bevilja antingen ett anslag af 4,000 kronor årligen till en landtmannaskola inom hvarje län, som ville inrätta en sådan, oberoende af såväl tillskott från enskilde som om landbruksskola funnes inom länet eller ej — eller alternativt 4,000 kronor till en landtmannaskola inom hvarje län, som vilkor att i de län, der landbruksskola funnes, ett tillskott, elevavgifterna inberäknade, skulle lemnas från orten, uppgående till hälften mot statsanslaget, samt i öfrigt mot de vilkor, som gälde om landtmannaskolor i allmänhet;

2:o) höja det nuvarande anslaget till landtmannaskolor, 15,000 kronor, med ett belopp af 35,000 kronor eller till 50,000 kronor;

motionen n:o 39 af herr *P. Pehrsson* i Norrsund, hvilken hemställt,

att Riksdagen måtte ställa till Kongl. Maj:ts disposition ett årligt anslag af 7,500 kronor, att användas till understöd åt mindre bemedlade lärjungar i hvarje sådan landtmannaskola, som åtnjöte understöd af statsmedel och hvars ändamålsenliga verksamhet sålunda blifvit erkänd, hvarvid medlens fördelning vid hvarje skola borde ske efter dess skolstyrelses bedömande;

motionen n:o 64 af herr *Nils Olsson* i Åttersta, som föreslagit,

att Riksdagen ville till Kongl. Maj:ts förfogande ställa ett förslagsanslag å 2,000 kronor att tilldelas mindre bemedlade lärjungar vid landtmannaskolor, som åtnjöte statsunderstöd och hvilkas ändamålsenliga verksamhet sålunda blifvit erkänd, hvarvid borde åt vederbörande skolstyrelser ompröfvande öfverlemnas att fördela erhållet understöd.

På anförda skäl hemställde emellertid utskottet:

a) att herrar Bengtssons och Dahns förevarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas;

b) att icke heller herrar Pehrssons och Olssons ifrågavarande motioner måtte af Riksdagen bifallas.

Reservation emot utskottets hemställan hade anmälts af herr *N. Petersson* i Runtorp.

Efter det till en början utskottets under *mom. a)* gjorda hemställan blifvit föredragen, anförde:

Herr Dahn: Till 1887 års Riksdag gjorde Kongl. Maj:t en framställning om inrättande af landtmannaskolor, hufvudsakligen afsedda för allmogens eller de mindre jordbrukarnes söner och för den skull ämnade att bibringa teoretisk undervisning. Man förut-

satte nemligen, att de, som skulle bevista dessa skolor, redan från barndomen inhemtat praktiskt jordbruk. Herr statsrådet och chefen för civildepartementet yttrade då i fråga om de så kallade lägre landtbruksläroverken: »I hvilken form behovet af lägre landtbruksundervisning ter sig, synes det vara lika berättigadt till biträde af staten, blott trygghet förefinnes, att behovet är verkligt och att dess tillfredsställande bör kunna vinnas i den form, som är ifrågasatt».

Detta regeringens förslag accepterades af Riksdagen, men den hjälp de olika skolorna, nemligen lägre landtbruksskolor och landtmannaskolor, fått af staten har icke varit lika, ty i alla län, der det funnits lägre landtbruksskola, har denna fått ett statsunderstöd af 4,000 kronor, oberoende af anslag från länet eller enskilda, under det att landtmannaskolan der blott fått 3,000 kronor, och äfven detta mindre belopp endast under förutsättning, att orten eller enskilda personer bidraga med lika stor summa. Endast om lägre landtbruksskola ej funnits i något län, har dervarande landtmannaskola egt bekomma ett anslag af 4,000 kronor, oberoende af enskilda tillskott. Hvilka äro de, som besöka dessa skolor? Jo, den lägre landtbruksskolan, som jag för öfrigt sätter mycket högt såsom både nyttig och nödvändig, den är ämnad att utbilda rättare och arbetsledare vid de stora godsens, och detta är en mycket god sak. De andra läroverken åter, eller landtmannaskolorna, de äro anlagda på att skaffa teoretisk yrkesbildning åt länets allmogesöner, det vill säga åt de klasser af folket, som representera nära nog halva nationen. När man sålunda är öfverens om, att båda dessa läroverk äro lika nödvändiga för vårt landtbruks utveckling, då är det mera än besynnerligt att de skola sättas i så olika ställning.

Vi hafva framställt ett alternativt yrkande, men jag skall nu framlägga ett bestämdt förslag om att landtmannaskolorna skola i fråga om statsbidrag blifva likställda med de lägre landtbruksskolorna. Utskottet säger sig också till fullo erkänna det goda syftet i ifrågavarande motion och har icke något annat skäl för afslag att framdraga, än att dessa skolor äro af så nytt datum som 1888 och att man därför saknar tillförlitlig erfarenhet om deras förmåga att fylla sin uppgift. (Några af dem hafva dock åtskilliga år förut med samma arbetsplan utgjort andra årsklassen på vissa af våra folkhögskolor.) Att icke under dessa få år sådana skolor inrättats i alla län, det är helt naturligt, då de större jordbrukarne, nemligen godsegarne, föga intressera sig för dem, och den ärligen återkommande utgiften af 3,000 kronor är ganska betungande för den mindre jordbrukaren. Man bör icke komma med den invändningen att, om man vill saken, så kan man nog skaffa dessa medel, ty vore denna utgift blott öfvergående, så ginge det lätt nog att åstadkomma den, men när den återkommer är ut och är in, så blir det för mycket för de små jordbrukarne, ty dessa måste ju skaffa det erforderliga tillskottet och söka att för sina söners utbildning upprätthålla dem. Detta är anledningen, hvarför icke sådana skolor hittills inrättats i alla län, men att icke den folkklass, som utgör nära nog hälften af svenska folkstocken, skulle kunna behöfva en

*Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor m. m.
(Forts.)*

Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor m. m.
(Forts.)

dylik landtmannaskola i hvarje län, det kan väl icke ens dragas i tvifvel.

Jag skulle äfven vilja nämna några ord om det som framhålles i nästa punkt, nemligen om beviljande af anslag till stipendier för att sätta äfven de minst bemedlade af allmogen i stånd att få sina söner till dessa skolor, och hvarom äfven jag varit betänkt väcka motion. Jag hyser i detta fall samma uppfattning som motionärerna i frågan, och kommer jag att yrka bifall äfven till det förslaget.

På grund af min och herr Bengtssons motion föreslår jag nu först, att Riksdagen beviljar ett anslag af 4,000 kronor ärligen till en landtmannaskola i hvarje län, som vill inrätta en sådan, oberoende af såväl tillskott från enskilde som om landtbruksskola finnes inom länet, allt naturligtvis under de vilkor i öfrigt, som nu gälla för landtmannaskolor, och för det andra, att Riksdagen höjer det nuvarande anslaget till landtmannaskolor, 15,000 kronor, med ett belopp af 35,000 kronor eller till 50,000 kronor.

Herr Olsson i Ättersta: Då de båda momenten *a)* och *b)* i utskottets förslag afhandla, kan man säga, samma sak eller frågan om anslag till landtmannaskolorna, hemställer jag, om icke herr talmannen, ville föredraga båda momenten på en gång, med rätt för herr talmannen att framställa proposition för hvarje särskildt moment.

Sedan kammaren afgjort denna fråga, skall jag be att återfå ordet.

Med bifall härtill, lät herr talmannen nu uppläsa jemväl *mom. b)*, hvarefter ordet å nyo lemnades till

Herr Olsson i Ättersta: Det var med ledsnad jag fann, att utskottet icke velat göra någon framställning i anledning af de väckta motionerna, och jag må säga, att med denna ledsnad förenade sig en viss förvåning öfver, att utskottets betänkande icke var åtföljdt af några flera reservationer än blott en enda från ledamöter af denna kammare. Om vi, som hafva motionerat i frågan, kommit att samråda förut, så hade det kanske varit bättre för saken, ty nu synes det, som om vi ville åt olika håll. Herrar Dahn och Jöns Bengtsson hafva önskat anslag till sjelfva skolorna, medan jag och herr Pehr Pehrsson önskat stipendier till de medellösa eller mindre bemedlade eleverna vid dessa skolor. För närvarande och då jag icke har mig bekant, om frågan fallit i Första Kammaren eller icke, ehuru jag tror att utskottets förslag der bifallits, vill jag hemställa, om det icke vore klokt af denna kammare — om kammaren nemligen vill göra något i saken — att bifalla mitt förslag, som blott afser ett anslag af 2,000 kronor till stipendier åt medellösa eller mindre bemedlade elever. Detta anslag är alldeles nödvändigt, och jag förundrar mig öfver, att utskottets ledamöter icke kommit att tänka på den omständigheten, att staten redan förut lemnat och fortfarande lemnar stipendier till eleverna vid

folkhögskolorna. Nu tillgår det vanligen så, att de, som genomgå folkhögskolan under ett år, påföljande år komma till landtmannaskolan, som är supplement till folkhögskolan. Vid folkhögskolan få de mindre bemedlade ett understöd af 50 kronor, men när de så året derefter vilja komma in i landtmannaskolan, så få de icke vidare något understöd, och kunna då ej fortsätta. Sist i höstas såg jag ett exempel härpå i Södermanland. Det var två medellösa elever, som ville genomgå en kurs i landtmannaskolan, och det fans plats der, men de kunde icke få några stipendier. Följden blef, att de icke skulle hafva kunnat få genomgå denna kurs, om icke en af ortens större godsegare händelsevis varit närvarande och, som han kände deras ställning och önskan, erbjöd han sig att betala afgiften för dem. Anser sig utskottet böra afstyrka alla anslag till understöd åt eleverna vid landtmannaskolorna, då är det följdriktigt att äfven indraga stipendierna vid folkhögskolorna, ty annars kunna inga andra elever komma till landtmannaskolorna än de som sjelfva hafva råd. Det är dock ganska viktigt, att nutidens landtbrukares barn få inhemta den lät vara lilla lärdom, som meddelas i landtmannaskolorna, och detta är af den stora betydelse, att personer, som icke hafva dess mera satt sig in i landtbrukets detaljer, knappt kunna föreställa sig det. Jag har i min motion påpekat såsom ett exempel i högen, hvilken ofantlig stor rol de konstgjorda gödningsämnen spela, och huru många millioner som kastas bort, därför att man icke vet när, huru och hvar de skola användas. Man har sagt att det är så litet, som de få lära på en eller två terminer. Ja, det är visserligen litet, men de hafva dock fått en grund, på hvilken de sedan kunna bygga, om de vilja.

I frågans nuvarande läge hemställer jag, om det icke vore klokast af herrar Dahn och Jöns Bengtsson att afstå från sitt yrkande, som nu svårligen torde kunna drifvas igenom, och i stället förena sig om mitt lilla förslag om ett anslag af 2,000 kronor för att användas till stipendier.

För närvarande skall jag yrka bifall till min motion.

Herrar *Lilienberg* och *Fredholm* i Saleby instämde häruti.

Herr *Fredholm* från Stockholm yttrade: Herr talman! Då man läser den af herrar Bengtsson och Dahn väckta motionen, kan man lätt få den föreställningen, att motionärerne antaga, att det till understöd för landtmannaskolorna icke fins något annat anslag än det årliga förslagsanslaget på 15,000 kronor; men af statsutskottets utlåtande finner man, att Kongl. Maj:t derjemte har till sin disposition för samma ändamål medel af besparingsfonden för jordbruk, handel och näringar. Det är således i anslagsväg icke så illa ställdt med denna sak, som man af motionen kunde hafva anledning att förmoda.

Det sista året, för hvilket uppgifter föreligga, det vill säga 1890, utgick af förslagsanslaget till sju landtmannaskolor 14,000 kronor, men dessutom utgick från besparingsfonden till tre landtmannaskolor 12,000 kronor, eller sålunda detta år ett sammanlagdt

*Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor m. m.*
(Forts.)

*Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor m. m.*
(Forts.)

belopp af 26,000 kronor. Detta är visserligen mycket mindre än motionärerne begärt, men dock mycket mer än man kunnat förvänta, om man endast fäster sig vid förslagsanslaget.

Under läsåret 1889—1890 funnos i landtmannaskolorna 114 lärjungar, under det att i landtbruksskolorna elevernas antal uppgick till 356, om betalande lärjungar inräknas. Man ser således, att i medeltal besöktes landtmannaskolorna af ungefär $\frac{1}{3}$ så stort antal som landtbruksskolorna, och anslagen till de olika skolorna ställa sig i ungefär samma proportion; 26,000 för landtmanna- och 90,000 för landtbruksskolorna. Vid granskning af de olika landtmannaskolorna visar det sig derjemte, att lärjungeantalet vid de fleste af dem uppgår endast till 7 à 8. Det är endast landtmannaskolorna i Hemse, Önnestad, Hvilan och Skara, som hafva större antal lärjungar. Hemse har högsta antalet, eller 27 lärjungar. Två af dessa skolor äro belägna i län, som icke hafva lägre landtbruksskolor, och det ser ut som om i sådana län landtmannaskolorna skulle blifva mest besökta.

Då emellertid det antal personer, som hittills tillgodogjort sig undervisningen vid landtmannaskolorna, icke är större än det är, och då det åtgår någon tid för att blifva bekant med huru dessa skolor komma att lösa sin uppgift, hade det väl varit skäl att vänta och se, huru skolorna utveckla sig, innan man framställt begäran om en så betydlig höjning i anslaget, som motionärerne föreslagit, eller från femton till femtio tusen kronor. Det kan ju intet tvifvel vara derom, att Riksdagen, då det visar sig att landtmannaskolorna blifva tillräckligt besökta, skall ställa tillräckliga medel till Kongl. Maj:ts förfogande för att befrämja dessa läroanstalter. Men ännu synes det mig för tidigt att göra det.

På dessa skäl får jag anhålla om bifall till hvad statsutskottet hemställt i punkten *a*).

Hvad beträffar att bevilja det lilla anslaget på 2,000 kronor till stipendier, så kunde man kanske göra det. Det är icke något stort belopp, och det kunde ju vara nyttigt för några. Men jag tror icke att man gagnar landtbruksundervisningen någonting i sak genom att yrka bifall till dessa 2,000 kronor. Det synes mig derföre riktigare att låta frågan om stipendier anstå, till dess frågan om ökad anslag till landtmannaskolor blir afgjord. Jag yrkar derför äfven i punkten *b*) afslag på motionerna och bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Nöbbelöf: Jag hyser icke ringaste tvifvel derom, att det af motionärerne begärda anslaget och kanske ändå mer kommer att beviljas inom ganska kort tid, ty det gäller ett viktigt behof för vårt landbruk, det nemligen att de mindre landbrukarnes söner må erhålla insigt i de förhållanden, under hvilka de sedan skola lefva. Det är nödvändigt, att de få inhemta allt hvad de kunna inhemta i det afseendet. Det kan icke fortgå på det gamla sättet. De som idka jordbruk måste nemligen nu tillgodogöra sig alla möjliga uppfinningar, och det kunna de ej, om de icke erhålla tidsenlig teoretisk undervisning i facket.

Första villkoret i detta hänseende är att göra landtmannaskolorna likställda i alla län. Så är nu icke förhållandet. I de län, der lägre landtbruksskola finnes, måste enskilda personer tillskjuta 3,000 kronor för att till landtmannaskola af statsmedel erhålla samma belopp. I de andra länen få de statsunderstöd utan enskilda tillskott. Detta är orimligt. Der tillskott ske, äro de att anse såsom en särskild skatt på de mindre jordbrukarne, hvilka icke hafva den nytta af lägre landtbruksskolor, som man väntat sig. I sistnämnda skolor utbildas egentligen endast rättare och arbetsförmän för stora jordbruk, men blott ett fåtal gå igenom dessa skolor för att sedan egna sig åt mindre landtbruk för egen del. I landtmannaskolorna deremot söka de mindre jordbrukarnes söner sin utbildning, och när de genomgått skolorna, återgå de till skötande af mindre egna landtbruk. Dessa skolor äro sålunda af stor nytta. Men hvarför skola med afseende å dem icke alla län vara likställda? Att så skall blifva hafva nu motionärerne herrar Bengtson och Dahn föreslagit, och jag yrkar på det lifigaste bifall till deras förslag.

Hvad de öfrige motionärernes förslag beträffar, angående stipendier, så äro de utan tvifvel berättigade. Huru många skulle icke för hela lifvet hafva nytta af att erhålla den undervisning, landtmannaskolan erbjuder, men kunna icke komma in af brist på medel. Jag kan dock icke yrka bifall till herr Nils Olssons förslag om ett stipendiebelopp af 2,000 kronor, ty det skulle blifva alldeles otillräckligt, men deremot vill jag yrka bifall till herr P. Pehrssons i Norrsund förslag. Med de medlen kan det något räcka.

Emellertid yrkar jag först och främst bifall till punkten a), ty det der begärda anslaget afser ett så viktigt behof för landtbruket, att hvad vi i det afseendet i dag kunna göra icke bör uppskjutas. Jag yrkar bifall till herrar Bengtssons och Dahns motion.

Herr Jonsson i Hof: Utskottet har ju i sitt betänkande, såsom hvar och en kan finna, lemnat sitt erkännande åt de idéer, hvarpå motionärernas förslag hvilat. Men utskottet har på samma gång ansett, att dessa skolor haft allt för kort verksamhet för att ett afgjort resultat i fråga om lämpligheten af deras anordning hittills kunnat vinnas. Det är på denna grund utskottet afstyrkt bifall till motionärernas olika förslag under såväl punkten a) som punkten b). Och nekas kan väl ej, att man måste gifva sig till tåls, äfven om man är aldrig så ifrig för en idé. Man får icke skena i väg, icke gå för hastigt, som man skulle göra, om man i en nyligen af Kongl. Maj:t och Riksdagen antagen sak vill göra ändringar och förbättringar, innan man sett huru denna i ro och fred gestaltat och utvecklat sig.

Herr Andersson i Nöbbelöf påstod nyss i sitt anförande, att länen, till följd af de villkor, som nu gälla för statsbidrag, icke skulle vara likställda. Ja, han kan hafva rätt deri, att om ett län har lägre landtbruksskola och staten bidrager till den, så får icke

*Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor m. m.
(Forts.)*

*Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor m. m.
(Forts.)*

samma län lika mycket till sin landtmannaskola, som det län hvilket blott har skola af sistnämnda slag. Men detta beror ju på förhållanden inom länet och arten af de skolor som finnas, och man kan icke på förhand säga, att länen få någon fördel eller nackdel af en sådan sak. Är ett län betjenadt med en enda landtmannaskola, så får denna skola bättre bidrag än om länet haft såväl en lägre landtbruksskola som en landtmannaskola. För min del tycker jag det vara lika stor rättvisa i det sättet att bestämma villkoren, som att taga bort villkoren, så att ett län kan få 4,000 kronor och ett annat 8,000 kronor. Derigenom blir icke större jemnhet än hvad nu är, utan snarare motsatsen.

Emellertid hvad herrar Jöns Bengtssons och Dahns motioner beträffar, så håller jag mig dervid, att landtmannaskolorna äro unga, de hafva icke utvecklat sig mycket kraftigt och därför icke visat att de väl fyllt sin uppgift, och till dess sådant sker, kan man lugna sig med de anslag, de hafva.

Hvad sedan vidkommer den andra gruppen motioner, så är jag villig att instämma deri, att när folkhögskolorna hafva sina stipendier och de nu förändrat sin ena årsklass till landtmannaskola, vore det logiskt, att denna landtmannaskola finge stipendium lika väl som folkhögskolan. När frågan om dessa förhållanden var före i utskottsafdelningen, var det starkt ifrågasatt, om man icke med anledning af dessa motioner skulle afåta en skrivelse, hvori Kongl. Maj:t skulle berättigas att af de stipendier, som nu lemnas till folkhögskolorna, tilldela landtmannaskolorna bidrag. Men man stannade i allt fall vid det beslut, som nu här föreligger, och det på samma grunder som gälde för afslag å herrar Jöns Bengtssons och Dahns motioner. Jag tror icke, att sjelfva saken egentligen vare sig vinner eller förlorar, om man bifaller herr Olssons i Ättersta motion, ty med det ringa beloppet af 2,000 kronor lära dessa skolor väl icke taga den fart, som man nu önskar de skola taga. Deras utveckling är beroende af andra faktorer än det anslaget.

Jag tror, att motionärerna mycket väl kunna lugna sig för denna gång med det uttalande utskottet gjort och deri utskottet erkänt det goda syftet, men ansett tiden för bifall ännu icke inne. Jag föreställer mig, att de borde vara nöjda med ett sådant uttalande från utskottet, fastän de för tillfället icke fått helt bifall.

Jag tager mig friheten yrka bifall till utskottets hemställan i båda punkterna.

Herr Petersson i Runtorp: Inom utskottet har jag varit af samma tanke och åsigt som motionärerna och trott, att man borde göra något för dessa landtmannaskolor. Det lär icke kunna jäfvas, att det finnes en lucka mellan de vanliga folkskolorna och elementarläroverken. Denna lucka är allt för stor, och därför måste staten göra större uppoffringar för dessa skolor än hittills skett. Luckan har väl blifvit till någon del fyld, men det är icke tillräckligt.

Man har klagat öfver att landtmannaskolorna icke nog besökas.

Det kommer sig, mine herrar, deraf, att dessa skolor icke äro så omhuldade som andra skolor.

Jag vill omnämna, att inom utskottet var det någon liten jalousie på landtmannaskolorna, emedan somliga ansågo det vara bättre, om de lägre landbruksskolorna, der man finge bättre lära sig att arbeta, flitigare besöktes, och fruktade att, om landtmannaskolorna toge allt för stor fart, det skulle blifva brist på rättare. Jag tror icke att det är någon fara härmed. Det kan väl icke nekas, att de lägre landbruksskolorna äro bra och nyttiga, och i allmänhet söka flere sig dit än som kunna tagas emot. Men med all aktning för dessa skolor, ber jag få framhålla, att deras föreståndare i allmänhet hafva stort jordbruk och väl mycket begagna sina elevers arbetskrafter till jordbruket, och med läsningen blir det icke så mycket. Men nu känna vi väl till, att de mindre landtbrukarne använda sina barn i jordbruksarbete från det de äro helt unga, så att de behöfva icke så mycken praktisk utbildning som mer teoretiska kunskaper.

I de flesta fall behöfva de alltså icke gå två år i de lägre landbruksskolorna för att lära sig praktiskt jordbruksarbete, utan de behöfva litet mera teoretisk kunskap. Det har man funnit, att de kunna få i landtmannaskolorna, och det har då, såsom motionären nämnde, väckt missbelåtenhet, att när man kan lemna 50 kronor i stipendier åt eleverna vid folkhögskolorna, så har man intet åt dem, när de vilja fortsätta andra årets kurs vid landtmannaskolorna. Och en stor del af de mindre bemedlade kunna icke besöka skolan utan sådant stipendium.

Då jag inom utskottet fann, att man så bestämdt motsatte sig bifall till herrar Bengtssons och Dahns motion, så hoppades jag, att man åtminstone skulle vilja bifalla herr Nils Olssons. Men äfven det blef jag ensam om. Det hindrar dock icke, att jag här vill hemställa, att kammaren måtte bifalla herr Nils Olssons motion. Dermed skulle man, tror jag, kunna afhjelpa en rätt stor del af behovet; man skulle åtminstone icke vidare behöfva klaga öfver, att dessa skolor äro för litet besökta.

Jag får också säga, att det just icke är så roligt att vara med om att bevilja för höga anslag, då ju statens medel tagas i anspråk på så många håll. Man bör kanske därför vänta med de högre anslagen tills vidare, och för närvarande vill jag därför förena mig med herr Nils Olsson och yrka bifall till hans motion.

Herr Dahn: En ärad talare på stockholmsbänken sade, att när den tid kommer, då dessa landtmannaskolor blifva mera besökta, skulle han gerna vara med om att gifva dem anslag både i den form herr Nils Olsson och herr Per Pehrsson föreslagit. Men jag anser, att man, just för att få dem mera besökta, för att få dem till hvad man önskat de skola blifva, nödvändigt måste bevilja dem anslag äfven till stipendier. Och i detta afseende tror jag, i likhet med hvad en ärad talare bakom mig yttrade, att det af herr Pehr Pehrsson föreslagna anslaget å 7,500 kronor bäst är egnadt att befordra det åsyftade ändamålet.

*Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor m. m.
(Forts.)*

*Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor m. m.
(Forts.)*

Talaren på stockholmsbänken trodde, att vi motionärer, det vill säga herr Jöns Bengtsson och jag, icke haft reda på de besparingar, som finnas på 6:te hufvudtiteln på anslagen till landbruksundervisningen. Jo, det hade vi visst. De utgjorde vid 1887 års majriksdag 104,000 kronor och föreslogos ju redan då och hafva sedermera delvis användts för just landtmannaskolors understöd- jande, men vi hafva ansett lämpligast att begära ett förslagsanslag så högt, att det någorlunda kunde räcka till, och ej skolorna vara beroende af tillfälliga besparingar för anslagen till landbruksundervisningen; för öfrigt är det en underordnad sak hvarifrån medlen tagas, om från besparingar eller från ett förslagsanslag, som ju endast får anlitas i mån af behof. Vi hoppades, att man snart skulle kunna få till stånd en dylik skola i hvar och ett af våra 24 län, och att hvarje skola skulle kunna få ett anslag af 4,000 kronor om året liksom de lägre landbruksskolorna. Hufvudsaken för oss var, att landtmannaskolorna skulle få ett tillräckligt understöd och få sin existens betryggad, det må nu tagas från besparingar eller från förslagsanslag, och ett understöd liksom de lägre landbruksskolornas utan det vilkor att orten eller enskilda skulle bevilja ett särskildt fyllnadsanslag af åtskilliga tusen kronor.

Herr Olof Jonsson yttrade, att man har fritt val att inrätta, vare sig en landtmannaskola eller en mindre landbruksskola efter som det passar. Ja, det har man, men endast om man stryker landbruksskolan, på samma gång man inrättar landtmannaskolan, får man ett anslag af 4,000 kronor utan vilkor. Men nu äro förhållandena i många län sådana, att båda slagen af skolor äro nödvändiga, ty de äro ju af olika natur, för olika ändamål. Landbruksskolorna afse att utbilda rättare, förmän och arbetsledare på större egendomar, landtmannaskolorna att bibringa de mindre jordbrukarnes söner teoretiska insigter i landbruksskötsel. På de flesta ställen äro därför, efter hvad jag tror, båda slagen af skolor nödvändiga.

Herr Olof Jonsson uttalade ock såsom sin åsigt, att skolorna i fråga nu vore för fåtaligt besökta; när de blefve mera frekventerade, skulle han vara med om att lemna dem understöd. Jag anser deremot, att understödet bör gifvas dem just nu, då de behöfva det. Endast derigenom skola dessa skolor komma att fylla det mål, som man med dem afsett.

Jag vidhåller alltså mitt förra yrkande.

Herr Lasse Jönsson: Då jag biträdt utskottets förslag, så torde herrarne kunna förstå, att min afsigt alls icke varit att dermed motarbota hvad som kan vara i de mindre hemmansegarnes eller deras söners intresse, utan jag har gjort det på grund af min öfvertygelse, att detta anslag ännu mera skall påskynda öfvergången från lägre landbruksskolor till landtmannaskolor, och det vill jag icke befördra. Jag anser nemligen, att det är till skada för vårt land, ju mera vi komma in på den banan, att man vid allting skall göra mest afseende vid bokliga kunskaper och mindre vid det, som jag för min del anser vida nödvändigare för våra yng-

lingar, eller praktisk färdighet uti det, hvartill de skola egna sig. Och är det någonting nödvändigt att hafva praktisk färdighet, så är det för en jordbrukare, ty det är så mycket, som han måste hafva öfning uti för att kunna sköta sig.

Nu har man sagt, att det blott skulle behöfvas en sådan praktisk undervisning för dem, som skola blifva rättare eller förmän på de stora egendomarne. Nej, det fordras äfven för den, som skall bli husbonde och med egna krafter sköta sitt eget hemman. Han behöfver få genomgå en praktisk kurs för en person, som är skicklig i att gifva dylik praktisk undervisning i det, som tillhör jordbruksskötseln, han må nu blifva rättare eller egare af eget hemman eller arrendator.

Det är därför, som jag icke vill vara med att slå in på den banan.

Hvarför finnes det nu så många, som ifra för dessa landtmannaskolor? Jo, det är helt enkelt därför, att, såsom vi veta, de på senare åren börjat blifva förenade med folkhögskolorna. Folkhögskolorna åter äro populära hos oss, och hafva vunnit mångens personliga garantier. Men de hafva ofta en dålig finansiell ställning, och man vill därför understödja dem så mycket som möjligt och är därför så angelägen om att sammanslå dem med landtmannaskolorna för att på det viset vinna understöd åt dem. Jag förnekar visst icke, att folkhögskolorna äro bra, men lät oss dock få behålla våra mindre landtbruksskolor med deras praktiska landtbruksundervisning för sig, i stället för att sammanslå dem med folkhögskolorna, för att på det viset skaffa dessa understöd! Ty det vill jag icke vara med om.

Vi veta ju, att redan 10 mindre landtbruksskolor hafva upphört och ersatts med landtmannaskolor. Jag har sjelf i många år varit ledamot i styrelsen för en sådan mindre landtbruksskola, och vet, med hvilken synnerlig energi och förträfflighet, undervisningen der meddelades. Jag kan ju icke här inlåta mig på de närmare förhållandena dervid, men nu har emellertid af hushållningssällskapet anslaget till den — anledningen känner jag icke — indragits och öfverflyttats på landtmannaskolan, hvilken derefter förenats med folkhögskolan. Skall man nu påskynda sådant och genom stipendier och ökade anslag befordra landtmannaskolorna på landtbruksskolornas bekostnad, så vill jag åtminstone icke vara med derom, och ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Lyttkens, Ersson* i Vestlandaholm, *Olsson* i Frösvi, *Williamson* och *Gyllensvärd*.

Herr Persson i Vadensjö: Blott några få ord! Herr Olof Jonsson yttrade, att hvad som förnämligast förmått statsutskottet till dess afstyrkande utlåtande var, att dessa skolor äro så nya. Men, mine herrar, jag tror dock icke, att det är så farligt med den saken. Om vi draga oss till minnes, huru härmед förhåller sig, så veta vi, att vi hafva sådana skolor, som fortgått i flera år, t. ex. vid Önnestad och Hvilan, och man kan alltså icke säga, att dessa

*Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor—m. m.
(Forts.)*

Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor m. m.

(Forts.)

skolor äro nya. Jag tror icke heller, att man från de ynglingar, som utgått från dessa skolor, hört de farhågor som den siste ärade talaren framstälde; jag tror tvärt om, att desse ynglingar, som gått ut från dessa skolor till föräldrahemmen, gjort både skolorna och sig sjelfva heder.

Man bör därför, synes det mig, icke vara så hård mot de mindre landtbrukarne, att man nekar dem detta anslag. Ty huru man än vill resonnera, så är det dock tydligt och klart, att det här gäller de mindre landtbrukarnes barn. Redan då de lemna folkskolan, få dessa barn taga fast i plogen och få sedan sköta den, till dess de uppnått myndig ålder. Då först kunna de börja tänka sig före, om de möjligen skola kunna komma att sätta plogen på egen mark. Men dessförinnan hafva de under sitt trägna arbete ofta glömt bort en stor del af hvad de i folkskolorna inhemtat. Det kan således icke vara tu tal om att de icke väl kunna behöfva någon undervisning, innan de börja bygga bo för egen räkning, och därför tycker jag för min del, att det skulle vara hårdt att afslå detta anslag.

Den större landtbrukaren eller godsegaren betalar icke något till våra landbruksskolor för det att han der får utbildade de biträden, som han för skötseln af sitt landbruk behöfver. Hvarför skola då de små jordbrukarne, som för egen del behöfva någon undervisning, vara tvungna att garantera ett visst kapital för sina skolor? Det är en sak, som jag för min del icke kan förstå, och det är för att säga detta, som jag begärt ordet. För öfrigt vill jag instämma med herr Dahn i hans yrkande, samt tillika yrka bifall till herr Pehrssons i Norrsund motion.

Herr Henricson: Det vitsord, som en föregående talare gifvit tvenne landtmannaskolor i Skåne, ber jag för min del få lemna äfven åt ännu en, nämligen Östergötlands landtmannaskola, hvilken varit i verksamhet lika länge som dessa.

En annan föregående talare tyckes hafva hyst den betänkligheten, att eleverna i dessa skolor skulle få inhemta för mycket bokliga kunskaper. Jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att kurserna der icke räcka mer än 6 månaders tid under vintern, och jag kan icke föreställa mig, att man under 6 månader kan hinna få för mycket af bokliga kunskaper. Hade denne talare äfven varit ledamot i en styrelse för någon landtmannaskola, liksom han varit det för en landtbruksskola, så är jag viss, att han skulle varit mera gynnsamt stämd mot landtmannaskolorna.

Till det vitsord, som jag nyss afgaf för Östergötlands landtmannaskola, ber jag att få tillägga, att icke allenast alla elever, som gått igenom denna skola, känt sig tillfredsställda med den, utan att äfven alla andra, som på närmare håll tagit någon kännedom om denna skola, gifvit densamma goda vitsord.

Jag anhåller därför att få yrka bifall till det yrkande, herr Dahn framställt, äfvensom till herr Pehr Pehrssons i Norrsund motion.

Herr Persson i Mörarp: Jag kommer till samma slut som herr Lasse Jönsson i afseende på yrkandet, men detta alldeles icke på samma skäl. Jag kan nemligen för min del icke godkänna de skäl, som han anförde för sitt yrkande om afslag.

Dessa skäl voro, att man icke bör uppmuntra dessa skolor därför att de obehörigt skulle inkräkta på de lägre landtbruksskolorna, och att det vore nödvändigt för den, som skall sysselsätta sig med jordbruk, att lära sig det praktiskt. Så uppfattade jag hans anförande, och jag tror icke att den uppfattningen är oriktig.

Jag ber då deremot att få säga, att jag för min del icke underkastar de lägre landtbruksskolorna och deras undervisning, men att jag dock är fullt öfvertygad om, att den s. k. praktiska färdigheten i landtbruksskötsel, som inhemtas vid dessa lägre landtbruksskolor, med lika stor fördel kan inhemtas äfven på andra ställen. Den klass af medborgare, som besöker landtmannaskolorna, har vanligen redan då just haft tillfälle att på detta sätt praktiskt inhemta landtbruksskötseln och behöfver därför just den teoretiska undervisning vid landtmannaskolorna som der lemnas.

Men om jag dock icke kan vara med om den förhöjning i anslaget till dessa skolor, som här är föreslagen, så är det uteslutande därför, att det anslag, som här är i fråga, så nyligen beviljats, att jag i följd deraf icke anser lämpligt att redan *nu* vidtaga någon förändring deri. Dertill kommer dessutom, att det, såsom framgick af ett yttrande af den ene af motionärerna i frågan, ännu är ett så ringa antal elever, som erhålla undervisning i dessa landtmannaskolor, att det för hela riket icke uppgår till mer än 120.

Det får lof att visa sig ett något större intresse, innan Riksdagen slår in på den vägen att för ifrågavarande ändamål bevilja högre belopp. Det är därför, som jag för närvarande vill yrka afslag på såväl den af herrar Jöns Bengtsson och Dahn väckta motionen som herr Nils Olssons motion. Men jag ber dock få säga, att mest tilltalar mig den af herrar Jöns Bengtsson och Dahn väckta motionen, eller rättare det sista alternativet deri, emedan jag anser, att man bör med skäl kunna påräkna, att ett verkligt ortintresse för dessa skolor bör förefinnas. Enligt detta sista alternativ skulle orten tillskjuta hälften så mycket som det bidrag staten skulle lemna. Jag tror, att detta är det steg, som lättast och lämpligast skulle kunna tagas. Men för närvarande ber jag att få yrka afslag å motionerna och således bifall till utskottets hemställan.

Herr Henricson: Min uppmärksamhet har blifvit fäst på, att herr Dahn afgifvit ett särskildt yrkande, och med anledning deraf ber jag att få instämma i detta yrkande.

Herr Petersson i Brystorp: I fråga om de lägre landtbruksskolorna hafva vi den erfarenheten, att de elever, som kommit ut från dem, äro skickliga att sköta ett landtbruk. Deremot hvad beträffar landtmannaskolorna så har man här visserligen mycket förordat dem, men det har icke visat sig, att de i praktiskt hän-

*Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor m. m.
(Forts.)*

Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor m. m.
(Forts.)

seende gjort mycken nytta. Att då komma med motioner först om anslag till sjelfva skolorna, och sedan om anslag särskildt åt skolpojkarne, för att de skola kunna gå i dessa skolor, det anser jag vara för mycket begärdt på en gång. Jag tycker för min del att, då saken är så ny, tål frågan om anslag mycket väl ett uppskof, och jag ber därför att få förena mig med herr Olof Jonsson i Hof i yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Truedsson: Jag har begärt ordet för att afgifva en protest mot den siste ärade talarens yttrande, då han lät påskina, att landtmannaskolorna icke skulle hafva gjort någon synnerlig nytta, såsom fallet vore med landtbruksskolorna. Jag är, mine herrar, af alldeles motsatt öfvertygelse. Jag har sjelf gått igenom en landtbruksskola i min ungdom och har söner, som gått igenom landtmannaskolan, och jag har funnit, att desse under de 6 månader, som de der vistats, inhemtat mera teoretisk kunskap än eleverna vid våra mindre landtbruksskolor inhemta på 2 år. Och det är det, som är till nytta och gagn, att få våra söner utbildade i teoretiskt afseende på så kort tid. Vi hafva icke råd att vara af med våra söner i 2 år för att gå igenom en landtbruksskola, och då de kunna på 6 månader inhemta lika mycket teoretisk kunskap som vid landtbruksskolan under 2 år, är det ju fördelaktigare för de små landtbrukarne att hafva tillgång till landtmannaskola.

Det är redan påpekadt af en talare, att genom den undervisning som der meddelas en grund är lagd, som man sedan kan bygga på. Den yngling, som genomgått denna kurs på 6 månader under vintern och vill hafva vidare praktisk undervisning i landtbruket, kan begifva sig till en större egendom under sommaren och der inhemta praktiken. Jag kan berätta för herrarne, att så tillgår det i det län, der jag är hemma. Vi hafva der en sådan landtmannaskola i Önnestad. Alla, som ämna taga plats på en större egendom, begifva sig, sedan de först gått igenom denna landtmannaskola, till en större egendom under sommaren, der de få praktisk undervisning, och sedan på hösten få sådana elever präktiga anställningar såsom rättare eller ladugårdsfogdar, om de så önska, och äfven ynglingar, som icke ämna taga platser, kunna ju, om de önska, gå igenom en dylik praktisk kurs under sommaren. De hafva således fullgjort allt på ett år, för hvilket man annars behöfver 2 år. På grund af hvad jag nu yttrat framgår, att jag yrkar bifall till herr Dahns motion såväl som till herr Pehrssons.

Herr Petersson i Runtorp: Jag begärde ordet för att säga just det, som den siste talaren nyss nämnde, och vill endast tillägga, att det är riktigt att hålla på de lägre landtbruksskolorna, ty de äro nyttiga de också. Men de hafva det felet med sig, att de fordra en tvåårig kurs, så att man måste arbeta der i två år för att få de teoretiska kunskaper, som der meddelas. Dervid vill jag dock anmärka, att det visat sig, att de, som gått igenom en landtmannaskola och sedan begifvit sig till en landtbruksskola, der kunnat få gå igenom endast en *ettårig* kurs. Åtminstone i min hemort

finnes en lägre landtbruksskola, som tagit emot sådana, som gått igenom landtmannaskolan på en ettårig kurs. Man bör därför icke hysa en sådan afvoghet som här visat sig.

Man tror vidare, att man skulle förstöra de lägre landtbruksskolorna genom att understödja landtmannaskolorna. Nej! tvärt om; de skulle blifva långt mera nyttiga och användbara derigenom. Det är dessa upplysningar jag har velat lemna, för att man icke skall behöfva hysa någon fruktan för landtbruksskolornas skull; de äro nog bra, ehuru de lemna för litet teoretisk undervisning.

Jag skall därför fortfarande yrka bifall till förslaget. Jag skulle gerna gå in på det förslag, som herr Dahn framställt, om det kan vinna bifall. Ty ehuru jag hade velat nöja mig med det lilla förslaget för att icke afskräcka, så har jag icke något emot, om det större kan gå igenom.

*Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor m. m.*

(Forts.)

Herr Olsson i Ättersta: Det skulle kunna vara rätt mycket att svara på herr Lasse Jönssons anförande, och jag tror icke, att många personer, som känna till de olika skolorna, skola gifva honom rätt. Här är icke fråga om att afskaffa några äldre institutioner eller att införa några nya, utan blott att tillse, att en redan befintlig, af statsmagterna erkänd institution kan tillgodogöras på bästa sätt. Det är bara detta det är fråga om. Jag tillåter mig påpeka och vill särskildt betona den omständigheten, att obemedlade elever vid folkhögskolorna hafva stipendier, men icke vid landtmannaskolorna. Ensamt detta gör det omöjligt för fattiga ynglingar att tillgodogöra sig det vetande, som de behöfva och önska erhålla.

Nu har herr Dahn yttrat, att genom bifall till mitt förslag skulle man vinna så litet, och man har sagt, att bifall till herr Dahns förslag vore det allra bästa. Ja, det vore visserligen det allra bästa, och går det igenom, skall jag mycket gerna vara med derom.

Man har vidare sagt, att det icke finnes någon beräkning öfver hvad landtmannaskolorna behöfva. Jag har dock i min motion anställt ett slags beräkning; om den är riktig vet jag icke, men jag tror icke, att jag misstagit mig. Man vet, att undervisning i landtmannaskolorna har lemnats åt omkring 120 elever. Jag tror knappast, att man kan tänka sig, att mer än $\frac{1}{3}$ af dem skulle kunna vara obemedlade, och då man nu vet, att stipendierna vid folkhögskolorna i vanliga fall äro 50 kronor och att $\frac{1}{3}$ af 120 gör 40, så skulle den summa, som fordras, blifva just den jag begärt, eller 2,000 kronor.

Herr Olof Jonsson i Hof sade, att denna landtmannaskoleinstitution vore så ny, att man lugnt kunde vänta. Ja bevars, det är den. Jag skulle icke hålla så hårdt på detta lilla anslag, derest det icke förhölle sig så, att just genom anslaget till folkhögskolorna eleverna drifvas från landtmannaskolorna. Jag har mig bekant genom uppgifter från åtskilliga lärare vid landtmannaskolorna, att der kunna undervisas 3 gånger så många elever, som det för närvarande finnes, utan att lärarekrafterna behöfva ökas.

*Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor m. m.*

(Forts.)

Under sådana förhållanden tycker jag, att alla skäl tala för beviljandet af åtminstone det lilla anslag, som jag tagit mig friheten att begära.

Herr Ola Bosson Olsson: Det lär icke kunna bestridas af någon, som känner till de ifrågavarande landtmannaskolornas verksamhet, att de varit och äro till synnerlig nytta.

Det af motionärerna begärda anslaget är icke för stort, då det gäller en sådan hufvudnäring som vårt landtbruk; det är snarare bra ringa, detta anslag, med hänsyn till den stora betydelse denna näringsgren har för vårt land. Det är ock verkligen bra litet detta af motionärerna herrar Dahn och Bengtsson begärda anslag af 35,000 kronor, då man ställer det i jämförelse med hela vår budget. Den anmärkningen har blifvit gjord, att dessa skolor icke skulle blifvit tillräckligt kända och besökta under den korta tid, som de existerat, och att således penningar icke borde anslås nu. Detta tal om huruvida anslaget behöfves *nu* och huru mycket bör anslås *nu*, det är svårt att afgöra. För min del tror jag säkert, att det är behöfligt, men om det icke behöfves, så är det alls icke så farligt, då det beviljas såsom förslagsanslag. Behöfver det icke användas, så är det ju tillgängligt när det behöfves och då har man det till reds. Men skall man vänta, så blir behöfvet så stort, att dess fyllande kommer att kännas så mycket mera tryckande. Det har vidare blifvit yttradt af en föregående talare några ord, hvilka jag skall be att få acceptera och godkänna, nemligen att de mindre landtbrukarnes söner behöfva en god undervisning för inhemtande af nödiga kunskaper. Dessa kunskaper tycker jag det är bäst att söka inom det område, der de haft och hafva sin verksamhet, det vill säga så, att de verkligen få kunskaper i landtbruket. Jag tror mig vara öfvertygad om, att dessa landtmannaskolor och mindre landtbruksskolor, om de vore mera allmänt här i landet utbredda, skulle åstadkomma, att en stor del ynglingar icke inginge i elementarläroverken, såsom nu är förhållandet, och derifrån återvände med kunskaper, som de hafva bra liten nytta af. Om de deremot komma att få litet mer än en vanlig undervisning i jordbruket och teorierna för gödselns användande samt jordens skötsel i allmänhet, så är detta något, af hvilket de sjelfva komma att draga nytta för hela lifvet.

Då saken icke gäller större belopp än något utöfver 40,000 kronor, så är denna summa enligt min uppfattning så jämförelsevis obetydlig i förhållande till det stora mål, som man afser att dermed uppnå, att jag för min del icke kan motsätta mig dess beviljande, utan yrkar jag bifall dels till herr Bengtsons och herr Dahns motion och dels till det af herr Pehr Pehrsson i Norrsund gjorda yrkande. Jag skulle äfven hafva velat biträda herr Nils Olssons i Åttersta motion, så framt icke den summa, som han begärt, vore för liten för att deraf kunna bilda några stipendier.

Jag yrkar alltså bifall till herr Pehr Pehrssons i Norrsund äfvensom till den af herrar Bengtsson och Dahn väckta motionen.

Herr Pehrsson i Norrsund: Enligt min erfarenhet angående de svenska folkhögskolorna har det visat sig, att dessa skolor varit af ganska stor betydelse och nytta för landsortens befolkning. Derför vill jag också åt dessa skolor önska all möjlig framgång. Men i afseende på förvaltningen af de till dessa skolor anvisade medel, så har det förefallit mig anmärkningsvärdt, att man ger bort stipendier endast åt dem, som öfvergå till folkhögskolorna, men deremot icke har att utdela ett enda till dem som genomgå landtmannaskolorna, och detta oaktadt de ynglingar, som genomgå dessa skolor, samtliga tillhöra de mindre bemedlade klasserna. Detta har jag ansett vara ett stort fel, hvilket jag sökt att med min motion afhjelpa; och som jag nu funnit, att densamma vunnit understöd af flere talare, så skall jag be att få yrka bifall till mitt deri framställda yrkande och på samma gång gifva till känna, att jag äfven kommer att rösta för bifall till den af herr Dahn och herr Jöns Bengtson väckta motionen.

*Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
landtmanna-
skolor m. m.*

(Forts.)

Herr Petersson i Hamra: Huru ringa utsigt än må förefinnas att vinna något, sedan statsutskottet uttalat sig på sätt det gjort i föreliggande betänkande, så vill jag, det oaktadt, uttala såsom min åsigt, att jag delar deras uppfattning, hvilka yrka, att ifrågavarande anslag måtte af kammaren beviljas. Man har talat om de lägre landtbruksskolorna och man har framhållit såsom skäl mot beviljandet af detta anslag, att detsamma endast afsåge att förrycka dessa skolor. Jag tror det icke. Dessa landtbruksskolor hafva sin mission att fylla, nemligen att bilda dugliga rättare och arbetsförmän, men landtmannaskolorna deremot hufvudsakligast att gagna den mindre sjelfegande jordbrukareklassen, så att densamma må kunna på jemförelsevis kort tid och på ett lämpligt sätt inhemta erforderliga och nyttiga teoretiska kunskaper. Att detta kan vinnas, det har visat sig i de landtmannaskolor, som äro inrättade, och det är endast att beklaga, att dessa skolor icke vunnit det intresse och de sympatier, som man haft anledning att önska. Men efter de pröfningens år, som de hittills haft att utstå, är det att hoppas, att ett bättre sakernas tillstånd skall komma att inträffa, och jag anser att de medel, som staten uppoffrar till befrämjande af dessa skolor, skola komma att bära ganska goda frukter. En föregående talare från Östergötland har särskildt framhållit en skola, som finnes upprättad i den provins, jag har äran att representera. Denna skola har, jag måste med ledsnad erkänna det, ett mindre antal elever; men min tro är att, om densamma vinner understöd, så skall den liksom öfriga skolor, som uppmuntras, visa ett helt annat elevantal. Man behöfver blott föra sitt minne tillbaka till den tid, då folkskolorna började träda i verksamhet. Då var intresset icke så stort bland dem, för hvilka dessa skolor voro afsedda; nu åter lärer väl ingen gerna vilja hafva bort dessa skolor, utan de hafva blifvit lika behöfliga som hvarje annan lärdomsanstalt i vårt land. Det är visserligen svårt för mig att bilda mig något bestämdt omdöme, om hvilka af de många förslag, som blifvit framställda, bäst förtjena att vinna kammarens

Angående
ifrågasatt
höjning af
anslaget till
lanttmanna-
skolor m. m.
(Forts.)

bifall; men jag ber emellertid att få instämma i det yrkande, som blifvit framställt af herr Dahn.

Herr Ola Bosson Olsson: Det hade undgått min uppmärksamhet, att herr Dahn framställt ett skriftligt förslag. Jag skall därför be att få återtaga mitt yrkande och instämma med herr Dahn.

Herr Pehrsson i Norrsund: Jag skall också be att få återtaga mitt yrkande och instämma med herr Dahn.

Härmed förklarades öfverläggningen i detta ämne slutad. Derunder hade i fråga om mom. a) yrkats *dels* bifall till utskottets hemställan och *dels* afslag derå och bifall i stället till det af herr Dahn under öfverläggningen framställda yrkande. Herr talmannen gaf propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för bifall till utskottets hemställan. Votering blef likväl begärd och företogs enligt följande, nu uppsatta och af kammaren godkända omröstningsproposition:

Den, som bifaller statsutskottets hemställan i mom. a) af 3:dje punkten i utlåtandet n:o 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å nämnda hemställan, bifallit det af herr Dahn under öfverläggningen framställda yrkande.

Voteringen visade 113 ja mot 61 nej, varande alltså utskottets ifrågavarande hemställan af kammaren bifallen.

Beträffande vidare mom. b) hade yrkats: 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o afslag derå och bifall till herr Pehrssons i Norrsund motion, och 3:o bifall till herr Olssons i Ättersta motion. Herr talmannen upptog hvar och ett af dessa yrkanden till proposition i nu nämnd ordning och fann den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Men äfven härom äskades votering, i följd hvaraf, och sedan till kontraposition antagits yrkandet om bifall till herr Pehrssons motion, nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i mom. b) af 3:dje punkten i utlåtandet n:o 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å nämnda hemställan, bifallit herr P. Pehrssons i Norrsund i ämnet väckta motion.

I den omröstning, som anställes enligt denna proposition, afgifvos 99 ja och 62 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan jemväl i denna del.

Punkten 4.

Med tillstyrkande af hvad Kongl. Maj:t i sådant afseende föreslagit, hemställde utskottet i denna punkt,

»att Riksdagen må medgifva, att ytterligare en landtbruksingeniör må från och med år 1893 anställas med enahanda aflöningsförmåner, som äro nuvarande landtbruksingeniörer beviljade, samt för beredande af tillgång å härför erforderliga aflöningsmedel höja anslaget till "landtbruksingeniörer och deras biträden" från 47,500 kronor till 49,500 kronor, eller med 2,000 kronor.»

Emot denna utskottets hemställan hade reservation anmälts af herr *S. G. von Friesen*, som yrkat, att utskottet måtte hemställa om afslag å Kongl. Maj:ts framställning i ämnet.

I fråga härom anförde nu:

Herr von Friesen: Ehuru jag, med hänsyn till önskvärdheten att undvika en onödig diskussion, icke ämnar göra något yrkande, anser jag mig dock pliktig att anföra de skäl, som legat bakom min reservation, i hvilken jag yrkat afslag å Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning. Då jag genomläste statsrådsprotokollet beträffande denna punkt, blef jag något förvånad öfver den slutsats, till hvilken man kommit efter de premisser, som förelägo.

Här är framhållet, att i Norrbottens län en ny landtbruksingeniör genast vore erforderlig.

Sedermera är sagdt, att behovet af en landtbruksingeniör i Vesternorrlands län ännu icke gjort sig kämbart, och vidare att genom omreglering af landtbruksingeniörsdistrikten *en* landtbruksingeniör skulle blifva disponibel från de sydligare delarna af landet. Då förefaller det mig, som om det konsekventa förfaringsättet bort blifva att först omreglera distrikten, anställa den derigenom ledigblifna landtbruksingeniören i Norrbottens län och sedermera, när behovet i Vesternorrlands län komme att sådant kräfva, inkomma till Riksdagen med framställning om tillsättande af en särskild landtbruksingeniör för detta län.

Emellertid har detta icke blifvit det slut, till hvilket vederbörande kommit. För att bilda mig sjelf ett omdöme i denna fråga har jag sökt gå till de faktiska uppgifter, som föreligga i den kongl. propositionen. Deri nämnes, att landtbruksingeniören i Vesterbottens och Norrbottens län under hvarterdera af åren 1890 och 1891 haft 140 yttre förrättningsdagar sammanlagdt för båda länen, och strax derefter heter det, att landtbruksingeniören i dessa län icke *kan* hafva mer än 80 eller högst 90 förrättningsdagar på fältet årligen. Denna senare uppgift stämmer ju icke öfverens med den

Angående anslag till aflönning af ytterligare en landtbruksingeniör.

*Angående
anslag till
aflöning af
ytterligare en
landbruks-
ingenjör.
(Forts.)*

nyss förut lemnade om 140 förrättningsdagar. Jag anser mig dock böra ställa mig på den ståndpunkten, att en landbruksingenjör i de nordligaste länen icke kan hafva mer än 80 eller högst 90 yttre förrättningsdagar årligen. I sådant fall skulle han enligt min tanke icke hafva full sysselsättning. Det är visserligen sant, att utom förrättningsdagarna äfven behöfves arbete inom hus för bearbetning af det material, som blifvit samladt under förrättningsdagarna, men detta arbete kan här dock icke med så få förrättningsdagar blifva af den omfattning, att det kan upptaga hela den återstående delen af året. Detta framgår också af Kongl. Maj:ts proposition till 1883 års Riksdag, deri det säges, att en landbruksingenjör borde kunna hafva 180 å 200 förrättningsdagar på fältet och att det material, som under denna tid samlas, kunde bearbetas under den återstående delen af året. Härigenom är ju visadt, att ett antal af 80 å 90 yttre förrättningsdagar icke kan lemna full sysselsättning under hela året.

Under sådana förhållanden har det synt mig, som om det bästa sättet att främja det med landbruksingenjörsinstitutionen afsedda ändamålet vore att anställa extra biträden i de ifrågavarande länen, till så stor utsträckning som nödigt vore. På dessa grunder är det jag ansett, att den kongl. propositionen bort afstyrkas.

Emellertid, herr talman, har jag icke något yrkande att göra.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet Groll: Jag skall med anledning af den nästföregående värde talarens yttrande be att få lemna några upplysningar angående antalet af nu ifrågavarande landbruksingenjörers arbetsdagar och hvad i mitt anförande förekommer om förrättningsdagar.

Förhållandet är det, att i 1891 års resplan för landbruksingenjören i Vesterbottens och Norrbottens län upptogs 140 förrättningsdagar. Denne ingenjör började redan i januari, februari och mars att göra pejlingar och åtskilliga andra undersökningar, som kunde utföras på isen, för att sedan under sommaren kunna förätta det öfriga arbetet. På grund af de stora afstånden i dessa nordliga trakter, måste emellertid, oaktadt i resplanen upptagits endast 140 förrättningsdagar, ej mindre än 159 dagar användas för resor. Hvad förrättningsdagarna beträffar, som voro upptagne till 140, uppnådde ingenjören emellertid icke mera än 110, emedan efter dessas förlopp förrättingarna blefvo afbrutna af snö och is. Vid sådant förhållande lär man väl i genomsnitt taget knappast kunna beräkna mer än 90 förrättningsdagar i dessa aflägsna bygder. Tager man derjemte i betraktande hvad landbruksingenjören behöfver till resdagar, så kommer man i medeltal taget till ett antal af 180 å 200 dagar, som han måste vara aflägsnad från hemmet. Naturligtvis kan han icke på platsen i nämnvärd mån bearbeta det samlade materialet, utan det får han göra när han kommer hem, och då torde den öfriga tiden af året mycket väl behöfvas dertill. För innevarande år lyda requisitionerna å arbetsdagarna inom Norrbottens och Vesterbottens län å ej mindre än 320 dagar.

Herr Fredholm från Stockholm: När man i den vid statsutskottets betänkande fogade tabellen öfver de ordinarie anslagen under 6:te hufvudtiteln läser:

»Landbruksingeniörer och deras biträden:

Nuvarande belopp kr. 47,500: —

Ökas för aflöning af ytterligare en landtbruksingeniör med » 2,000: —

Summa kr. 49,500: —»,

så kan man knappast undgå att tycka, att det är ett väl litet belopp, med hvilket staten bidrager till ett så viktigt ändamål som landbruksingeniörsinstitutionen. Men härvid är att märka, att hvad man der ser icke är hela kostnaden. För att få veta denna, skall man till det å ordinarie stat uppförda beloppet lägga 13,000 kronor i ålderstillägg och 28,000 kronor i reseersättningar och fribrefsrätt, förutom de under 9:de hufvudtiteln förekommande pensionerna. Gör man det, skall man finna, att det under 6:te hufvudtiteln uppförda ordinarie anslaget utgör endast omkring hälften af hvad som staten gifver ut för att befrämja landbruksingeniörernas i öfvervägande grad privatekonomiska uppgift.

Ser man vidare till hur förhållandet ställer sig mellan statens och de enskildas bidrag för upprätthållandet af denna institution, så finner man, att denna proportion är som 6 till 1.

Vid 1886 års riksdag väckte jag en motion i syfte att åstadkomma en reglering af detta förhållande mellan de allmänna och de enskilda bidragen till det bättre, men den rönt icke någon tillslutning inom Riksdagen. Nu föreslår Kongl. Maj:t en höjning i detta redan förut stora anslag, och naturligtvis måste hvar och en då få den uppfattningen, att landbruksingeniörernas göromål ökats. Men denna förutsättning håller icke streck, såsom jag skall visa med några siffror ur den statistiska redogörelsen för deras verksamhet. År 1880 funnos 14 landbruksingeniörer, och dessa hade tillsammans 1,862 förrättningsdagar, eller i medeltal 133 på hvarje landbruksingeniör. År 1884, då antalet landbruksingeniörer var 17, gick sammanlagda antalet förrättningsdagar upp till 2,558, hvilket i medeltal gör 150 för hvarje landbruksingeniör. Men 1889, då landbruksingeniörernas antal stigit till 20, utgjorde hela antalet förrättningsdagar icke mer än 2,417, eller i medeltal 121 för hvarje landbruksingeniör. Man finner häraf icke allenast att den totala arbetsprodukten från 1884 till 1889 nedgått med 140 förrättningsdagar, oaktadt antalet landbruksingeniörer under tiden ökats från 17 till 20, utan också att medeltalet förrättningsdagar för hvarje landbruksingeniör betydligt sjunkit.

Hur skall man nu kunna förklara ett sådant förhållande, då man vet att behovet af dessa landbruksingeniörer alltjemt växer? Jo, förklaringen ligger i den distriktsindelning, som inträdde 1887 på grund af det förnyade reglementet för landbruksingeniörerna af den 1 oktober 1886. Innan detta reglemente kom till, fördelades hela arbetskvantiteten mellan samtliga landbruksingeniörer, och derigenom kunde deras krafter tagas i fullt anspråk. Men sedan

*Ångående
anslag till
aflöning af
ytterligare en
landbruks-
ingeniör.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
aflöning af
ytterligare en
landbruks-
ingenjör.
(Forts.)*

man kommit på den idé, att hvarje län skulle hafva sin särskilda landbruksingenjör, så inträffade det, att landbruksingenjören i somliga län, der behöfvat af hans biträde var stort, icke kunde fullständigt tillfredsställa de på honom ställda anspråken, under det att en landbruksingenjör i ett annat län, der behöfvat ej var så stort, saknade tillräcklig sysselsättning. Om man ser till huru förhållandet var t. ex. år 1889, så skall man finna, att under det landbruksingenjören i Gefleborgs län hade 164 förrättningsdagar, i Kristianstads län 163 och i Stockholms län 154, så utgjorde motsvarande siffror i Vesternorrlands och Jemtlands län 61, i Vesterbottens och Norrbottens län 64 och i Gotlands län 87, det vill säga att arbetskvantiteten var för somliga vida mer än dubbelt så stor som för andra.

För att nu afhjelpa detta missförhållande torde det icke vara till fyllest att, såsom landbruksstyrelsen föreslagit, endast göra en omreglering af distrikten, ty äfven efter en sådan skall det naturligtvis uppstå samma konstlade förhållanden som nu, utan för sådant ändamål måste man enligt mitt förmenande taga steget fullt ut och helt enkelt slopa hela distriktsindelningen. Genom en sådan åtgärd skall man utan tvivel komma upp till ett arbetskvantum af 150 förrättningsdagar om året för hvarje landbruksingenjör eller tillsammans 3,000 förrättningsdagar, det vill säga 600 förrättningsdagar mer än år 1889. Och ställer man tillika så till, att de yngre krafterna under högsommaren användas i de nordligaste länen och under våren och hösten i de mellersta och sydligare delarne af landet, så skall man få mycket större tillgång på arbetskrafter i Norra Sverige än genom att bifalla Kongl. Maj:ts af statsutskottet förordade framställning om tillsättandet af en ny ingenjör för denna del af landet.

Detta sätt att ordna saken, som jag nu framställt, är enligt mitt förmenande det mest praktiska, och det har också före distriktsindelningen med fördel tillämpats i 35 å 40 år. Det synes mig därför som man utan olägenhet skulle kunna återgå till detta redan pröfvade system.

I likhet med reservanten skall jag icke heller göra något yrkande, i synnerhet som jag har den erfarenheten från 1886 års riksdag, att det tjänar till intet att söka få kammaren att ändra sin mening i denna fråga. Jag har endast velat uttala den åsigten, att man icke genom någon mer eller mindre konstlad organisation bör omöjliggöra ett fullständigt användande af befintliga arbetskrafter, och uttala den önskan, att, när frågan om en ny reglering af landbruksingenjör distrikten kommer under Kongl. Maj:ts pröfning, denna reglering då måtte göras så, att distriktsindelningen helt enkelt tages bort, hvarigenom hela arbetskvantiteten skall kunna fördelas någorlunda jemnt mellan samtliga landbruksingenjörer och deras arbetskraft fullt tillgodogöras.

Herr von Friesen: Det är godt och väl, att herr statsrådet och chefen för civildepartementet nu lemnat ett berigtigande, men önskligt hade varit, att rätta förhållandet funnits angifvet redan i

statsrådsprotokollet. Der står alldeles tydligt, att landbruksingeniören inom Norrbottens och Vesterbottens län under hvardera af åren 1890 och 1891 använde 140 dagar för yttre förrättningar, men nu uppgifves från statsrådsbänken, att det varit endast 110.

Hvad vidare angår den meddelade uppgiften, att resedagarnas antal skulle komma att uppgå till omkring 100 äfven för den nu föreslagna landbruksingeniören, vill jag visst icke bestrida det, ehuru det kan synas som om de skulle blifva betydligt färre, när denne ingenjörns verksamhet blefve inskränkt till endast ett af de ifrågakvarvarande länen. Men äfven om man, genom att medräkna de 100 resedagarne, får upp förrättningsdagarnes antal till 180 å 200, så lära väl icke de 100 resedagarne lemna något material för arbetet inom hus, utan det blir nog fortfarande endast de 80 å 90 dagarne på fältet, som lemna det. Och om nu 180 arbetsdagar på fältet lemna sysselsättning för öfriga delen af året, så är det gifvet att 180 å 200 dagar, af hvilka större delen är resedagar, icke kunna lemna full sysselsättning under årets återstående del.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 5.

Kongl. Maj:t hade föreslagit, att assistenten vid landbruksakademiens agrikulturkemiska afdelning Carl Gustaf Eggertz måtte ega att, så länge han vid denna befattning kvarstode, från anslaget till »befrämjande i allmänhet af jordbruk och landtmananäringar» åtnjuta ett personligt lönetillägg af 1,200 kronor årligen.

Utskottet hemställde emellertid, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

I en vid punkten fogad reservation hade deremot af herrar grefve *G. Sparre*, *C. E. Casparsson*, *H. P. P. Tamm* och *F. Boström* yrkats bifall till Kongl. Maj:ts förevarande framställning.

Efter föredragning af punkten anförde:

Herr friherre Nordenskiöld: Då den naturliga målsmannen inom kammaren för den fråga, som nu föreligger, af sjukdom är hindrad att här infinna sig, skall jag be att i denna sak få yttra några ord för att visa, huru behjertansvärdt detta lilla lönetillägg är, som utskottet nu afstyrkt. Jag vill då till en början lemna en kort historik angående den institution, hvarom det här är fråga, samt meddela något om det arbete, som der utföres.

Denna institution tillkom i en mycket anspråkslös form för ungefär 80 sedan. Det kom då icke i fråga att göra några större kemiska undersökningar. Men småningom visade sig, huru viktiga dessa vore för jordbruket, i synnerhet sedan man börjat att i stor skala använda konstgjorda gödningsämnen. Då inrättades ett laboratorium, hvarest dylika undersökningar mot ersättning utfördes åt allmänheten. Behovet af dessa undersökningar var emellertid till

Angående anslag till aflönning af yttre läro- och landbruksingenjör.
(Forts.)

Angående anslag till personligt lönetillägg åt assistenten vid landbruksakademiens agrikulturkemiska afdelning C. G. Eggertz.

*Angående
anslag till
personligt
lönstillägg åt
assistenten
vid landt-
bruksakade-
miens agri-
kultur-
kemiska af-
delning C. G.
Eggertz.
(Forts.)*

en början så ringa, att ett enda laboratorium var tillräckligt för hela landet, men så småningom visade det sig omöjligt att på detta laboratorium utföra de undersökningar af kemisk och kemisk-tek-nisk natur, som för detta ändamål kunde ifrågakomma. Arbetet vid experimentalfältets kemiska institution ändrades då derhän, att undersökningar af rent teoretisk natur skulle ske å dess laboratorium, men öfriga undersökningar ega rum vid 4 nyinrättade kemiska stationer, i Skara, Kalmar, Vesterås och Halmstad, hvartill seder-mera kommit ytterligare trenne. Till dessa öfverflyttades sålunda de rent praktiska undersökningarne, i synnerhet de som utfördes för enskilda personers räkning mot bestämd ersättning. De teo-retiska undersökningarne skulle deremot bibehållas för laboratoriet vid experimentalfältet. Dessa undersökningar äro sådana, att det ej kan ifrågakomma att för dem begära ersättning af enskilda personer. Dylika undersökningar pågå för närvarande i så stor skala i alla världens kulturländer, att vi här — i kemiens rätta fädernesland, Sverige, — icke kunna uppvisa något motstycke dertill. Nu vet jag mycket väl, att man kan svara mig, att vi kunna tillgodogöra oss det arbete, som sker i utlandet, utan att uppoffra möda och penningar på sådant, som i alla fall sker der ute. Men för min del resonnerar jag icke på detta sätt, ty jag anser, att äfven vi äro skyldiga att lemna vårt bidrag till vetenskapens utveckling äfven i detta hänseende. Och dessutom äro i detta fall de utländska undersökningarne icke direkt användbara för oss, ty i hvarje land har jordbruket olika betingelser för att kunna lemna den högsta möjliga ekonomiska vinst. De vetenskapliga undersökningar, som läggas till grund för ett rationellt jordbruk, måste därför ske på olika sätt i olika länder. Här i kammaren finnas säkerligen också landtbrukare, som kunna intyga, hvilken stor betydelse de undersökningar redan haft för oss, hvilka sedan år 1876 utförts på experimentalfältets laboratorium, som dock först nu är utveckladt så, att dess försöksodlingsanstalt blifvit fullt färdig. Bland de i praktiskt hänseende betydelsefulla undersök-ningar, som der under de senare åren utförts, vill jag här blott erinra om en serie af synnerligen viktiga, i viss mån epokgörande undersökningar för utrönande af sättet att å mulljord, hvaraf vi hafva ofantliga viddar i vårt land, frambringa så rikliga skördar som möjligt. Dessa undersökningar hafva leeds af assistenten Eggertz, den man, åt hvilken det nu är fråga om att bevilja ett personligt lönstillägg. På senare tid hafva, såsom vi veta, landt-männen med synnerligt intresse omfattat frågan om mjölkfettämnenä och dessas skiljande från andra närbeslägtade substanser. Och på hvilken sida man än står i tullpolitiskt afseende, torde dock alla vara ense om, att det är ytterligt viktigt att kunna åtskilja alla dessa ämnen, om hvilkas nytta och skadlighet ordats så mycket. Här föreligger emellertid en mycket svårlöst kemisk fråga, för hvars fullständiga lösande omfattande undersökningar af professor Nilson och hans assistent utförts å laboratoriet vid experimentalfältet. En annan stor fråga, som man jemväl der håller på att söka lösa, är huru man skall kunna göra Gotlands myrjord bördig. De i detta af-

seende hittills gjorda försök hafva ledt till det resultat, att de 60,000 tunnland myrjord, som nu finnas på Gotland och ligga som ödeland, snart skola kunna öppnas för en lönande kultur.

De arbetskrafter, som stå till disposition vid laboratoriet å experimentalfältet, äro mycket små i jämförelse med hvad som bestås dylika anstalter i främmande länder. Jag vill nu icke tala om Frankrike, der anslagen till dess anstalter äro nästan obegränsade; föreståndarne för undersökningar beträffande vinodlingen, behöfva knappt mer än anmäla sina behof för att få dem fylda. I Tyskland finnas dylika anstalter med 10 å 12 assistenter och statsanslag i förhållande dertill, och i Amerika hafva nyligen inrättats flera dylika anstalter i olika delar af landet, med mycket stora anslag. Vårt laboratorium vid experimentalfältet har till föreståndare en professor med endast ett biträde. Det är emellertid omöjligt för föreståndaren att utföra alla förekommande, magtpåliggande undersökningar, om han till biträde endast kan påräkna en person, som väl tagit de nödiga examina, men som icke praktiskt handlagt de många arbetsmetoder, som här ifrågakomma. När lönen för assistenten är så ringa som nu, söker denne, sedan han blifvit fullt skicklig, plats på annat håll, der bättre aflöning kan bestås honom. Detta är också förhållandet med den assistent, som nu finnes der. Den, som tagit filosofiedoktorsgraden och sedan under 14 års tid öfvat sig för att blifva en mästare i hithörande arbeten, han är icke tillräckligt betald med en summa af 1,800 kronor om året. Jag har sjelf haft något litet att göra med ett bolag, der kemister finnas anstälde, och jag vet att den, som endast varit med der ett par, tre månader, betalas med 1,200 kronor årligen. Härför arbetar han endast en begränsad tid af dagen. Men för assistenten vid denna statens anstalt är arbetstiden faktiskt 12 timmar dagligen, hvardagar och helgdagar, året om.

Under sådana förhållanden torde herrarne kunna inse att, derest icke arbetena vid experimentalfältets laboratorium skola lida betänkligt afbräck, bör nuvarande föreståndaren derstädes få behålla det biträde, som under 14 års tid inöfvat och studerat der förekommande arbeten. Och det lönetillägg, som nu begärts, är icke för stort, om man jämför lönen med t. ex. landbruksingenjörernas, som nysst varit före, eller med hvad som bestås amanuenser eller assistenter vid flera vetenskapliga institutioner hos oss.

Jag yrkar alltså bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Häruti instämde herr friherre *Fock*.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet Groll: Herr professorn friherre Nordenskiöld har redan framhållit, hvilka framstående vetenskapliga insigter den mannen eger, om hvilken det här är fråga. Det är också med uteslutande hänsyn dertill, som jag ansett mig kunna föreslå den ifrågavarande propositionen. Ty den befattning, om hvilken det här är fråga, är i och för sig, enligt min tanke, icke af den beskaffenhet, att dess innehafvare i allmänhet bör vara aföfnad med högre belopp, än som redan till

*Angående
anslag till
personligt
lönetillägg åt
assistenten
vid landt-
bruksakade-
miens agri-
kultur-
kemiska af-
delning C. G.
Eggertz.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
personligt
lönstillägg åt
assistenten
vid landt-
bruksakade-
miens agri-
kultur-
kemiska af-
delning C. G.
Eggertz.
(Forts.)*

denna tjänst är anslaget. Men just med afseende på fördelen att få behålla denna person kvar på den befattning, der han visat sig kunnat verka i betydligt vidsträktare mån, än hvad man utaf den befattningens innehafvare annars har anledning att fordra — just med afseende derpå har jag ansett mig böra hemställa om ett personligt lönetillägg åt nuvarande innehafvaren. Här gäller det icke alls att höja lönen för sjelfva befattningen, utan endast att gifva ett personligt tillägg till lönen åt dess nuvarande innehafvare.

Det är icke begärdt något särskildt anslag för detta ändamål, utan det är endast begärdt att få disponera ett redan förut beviljad anslag på ett sätt, som vid detta anslags beviljande icke var ifrågasatt.

Dertill kommer en omständighet, som jag ber att särskildt få fästa uppmärksamheten på i denna sak. Det är, att egentligen taget utgår redan största delen af det ifrågasatta beloppet till den person, om hvilken är fråga, från just det anslag, som det nu är meningen att för ändamålet uttryckligen disponera. Ty denna person, just med särskildt afseende på hans vetenskapliga begåfning och insigter, användes af landbruksakademien till att inspektera försöksfälten i orterna. Innan landbruksakademien hade kommit till insigt om Eggertz' begåfning i det afseendet, hade landbruksakademien vändt sig till en annan person och anlitat honom för detta ändamål. Denne erhöll då ett arfvode af 2,000 kronor för år utom resekostnadsersättning. Sedermera har Eggertz kunnat användas, och jag tror icke, att arfvodet till honom något är gått upp till 1,000 kronor, resekostnadsersättningen oräknad. Detta sysslande är icke något, som hör till hans tjänst, utan något extra, som landbruksakademien i annat fall måste söka få utfördt af någon annan. Skulle det nu ifrågakomma att bevilja de 1,200 kronor, som äro ifrågasatta, lär det icke möta något hinder att bland hans skyldigheter upptaga äfven den att verkställa de ifrågavarande inspektionerna.

Vid sådant förhållande har denna fråga egentligen ingen annan betydelse än den att tillförsäkra Eggertz fördelen af en säkrare ställning, så att han sålunda vet, att han kan påräkna den lön, som här är ifrågasatt.

För statsverket innebär det icke någon särskild utgift, utan för statsverket ställer sig förhållandet snarare fördelaktigare i ekonomiskt afseende.

Herr von Friesen: Min kamrat på stockholmsbänken började sitt anförande med en kort historik. Äfven utskottet har haft till sitt förfogande en kort historik, men den förvånade verkligen utskottet, när utskottet tog kännedom om densamma. Förhållandet är det, att intill år 1874 var lönen för denna plats 1,200 kronor. År 1874 höjdes lönen med 300 kronor till 1,500 kronor. Denna lön fortfor att utgå till år 1888. Då begärde Kongl. Maj:t ett ålderstillägg af 500 kronor. Detta ålderstillägg på 500 kronor, hvarom förslag således framkom först efter 14 år, sedan senaste

förhöjning af lönen egde rum, ansåg Riksdagen vara för stort och nedsatte det till 300 kronor. Nu, fyra år derefter, kommer Kongl. Maj:t och begär en ny ökning af ända till 1,200 kronor.

Denna lönefrågas utveckling, tror jag, står temligen ensam i löneregleringarnas historia. Dertill kommer nu en sak. År 1888 anfördes som skäl för lönetillägget, att platsens innehafvare *icke* kunde erhålla befordran till någon annan plats. Nu anføres som skäl för löneförhöjningen, att den ifrågavarande personen derigenom skall hindras att öfvergå till annan plats. Detta är ett exempel på, huru motiven gå upp och ned och vexelvis få tjänstgöra, när det gäller en tillökning i lönestaterna. Vi hafva här liksom skoflar i ett paternosterverk utaf motiv, genom hvilka lönestaten matas.

Nu är här sagdt, och särskildt betonadt af landbruksakademien, Kongl. Maj:t och nyss civilministern, att detta endast är ett personligt lönetillägg, föranledt af mannens framstående vetenskapliga meriter. Hans skicklighet vitsordades också år 1888, och på den har ingen tviflat. Likväl är det farligt att tro, att här endast skulle gälla ett personligt lönetillägg. Min kamrat på stockholmsbänken framhöll, som jag tror med rätta, att sjelfva platsen vore på väg att förändra natur. Han framhöll ganska starkt, att hela institutionen tenderade derhän, att denna plats finge annan betydelse, än från början var afsedt. Då, mine herrar, blir det icke längre ett personligt lönetillägg, utan en för framtiden fastslagen ny lön.

Jag tror således icke, att man skall fästa sig så mycket vid detta, att det skulle vara ett personligt lönetillägg. Äfven reservanterna hafva framhållit, att platsen numera blifvit af långt större vikt, än hvad som från början kunde förutses. Derpå anspela de med stor tydlighet på icke mindre än två ställen. Således synas äfven reservanterna hysa den uppfattningen, att det icke blott är fråga om ett personligt lönetillägg, utan att det är platsens natur, som undergått förändring, hvadan äfven lönen bör höjas. Frågan blir således egentligen den: skall det vid denna agrikulturkemiska anstalt finnas två personer med sjelfständig vetenskaplig verksamhet *eller* endast en sådan person, nemligen professorn, och dessutom allenast ett biträde till honom? Det senare har hittills ock från början varit afsigten. Men nu tyckes man vilja frångå denna uppfattning och öfvergå till den, att der böra finnas 2 personer med fullt sjelfständig verksamhet. Detta blir, som man finner, något alldeles nytt, men jag anser icke, att, i den forn saken nu föreligger, det kan vara lämpligt att godkänna det. Förut har det ansetts, att *en* person med fullt sjelfständig vetenskaplig verksamhet behöfde ett biträde för att kunna verka så som han borde. Blir det nu två sjelfständiga vetenskapsmän, då skall det väl också behöfvas *två* biträden, en för vardera af dessa.

Saken är, som man finner, ganska vidtgående, särdeles om man ytterligare betänker, att för en person med en sjelfständig vetenskaplig verksamhet 3,000 kronor på längden icke kan blifva en tillräcklig lön. Om vi nu gå in på denna väg, så ha vi så-

*Angående
anslag till
personligt
lönetillägg åt
assistenten
vid landt-
bruksakade-
miens agri-
kultur-
kemiska af-
delning C. G.
Eggertz.
(Forts.)*

Angående
anslag till
personligt
lönetillägg åt
assistenten
vid landt-
bruksakade-
miens agri-
kultur-
kemiska af-
delning C. G.
Eggertz.
(Forts.)

ledes snart att vänta en framställning om, att den ifrågavarande vetenskapsmannen, som, så framstående som han är, icke kan vara nöjd med 3,000 kronor, i synnerhet som, efter hvad är sagdt, han på annat håll blifvit erbjuden vida mer än 3,000 kronor, måtte erhålla förhöjd lön, må hända 5,000 kronor. Sannolikt kommer *det* att användas såsom skäl, att den ifrågavarande personen *icke* har utsigt till vidare befordran.

Min kamrat på stockholmsbanken har här talat mycket vackert i den vetenskapliga odlingens intresse. Det gör han alltid, och jag tror att alla vetenskapliga intressen i honom ega den varmaste målsman. Men Riksdagen bör väl se något också på, *huru* dessa intressen tillgodoses, och det sätt att gå till väga, som här skulle följas, förefaller mig icke vara det rätta.

Slutligen är, så vidt jag kunnat finna, det mest talande skälet för beviljandet af denna löneförhöjning af herr statsrådet och chefen för civildepartementet borttaget. Ty om, såsom jag tror, det förslag, som här är framställt, är verkligen farligt från riksdagsprejudikatens synpunkt, och om det på samma gång är så, att ett bifall till detta förslag icke medför någon väsentlig förbättring i den ifrågavarande personens ställning, så inser jag icke, hvarför det skulle bifallas. — Han skulle få större trygghet i sina löneförmåner! — Men jag är öfvertygad om, att, så väl som han står hos landtbruksakademien, så behöfves det icke någon större trygghet för honom i detta afseende.

Jag ser i den af civilministern lemnade upplysningen ett ytterligare skäl, hvarför icke detta lönetillägg bör beviljas, och anhåller om bifall till utskottets hemställan.

Herr Fredholm från Stockholm: Herr talman! Jag ansåg mig uppkallad att begära ordet, då jag hörde herr statsrådet och chefen för civildepartementet säga, att ifrågavarande 1,200 kronor till ett personligt lönetillägg åt assistenten vid experimentalfältets agrikulturkemiska afdelning icke vore begärda som ett särskildt anslag, utan att det här endast vore fråga om att disponera ett förut befintligt. Jag frågade mig då sjelf: hvad kan *det* vara för ett anslag? Jag kan nemligen icke föreställa mig, att Kongl. Maj:t går in till Riksdagen och begär att få fritt disponera eller på annat sätt disponera öfver ett befintligt anslag i annat fall, än då ett sådant är af ordinarie natur. Men bland de anslag af ordinarie natur, som äro upptagna under titeln »befrämjande i allmänhet af jordbruk och landtmannanäringar», har jag icke kunnat finna något, som afser befrämjandet af mosskultur försök; och det var ju ur detta anslag de 1,200 kronorna skulle tagas.

Det här begärda anslaget ger anledning till ganska många betraktelser ur statsregleringssynpunkt. Man blir först förvånad öfver att finna Kongl. Maj:t vara nödsakad att gå till svenska Riksdagen med anhållan om att erhålla ett så ringa belopp som 1,200 kronor, då man på samma gång har sig bekant, att Kongl. Maj:t utan att fråga Riksdagen kunnat till samma institution, jag menar landtbruksakademien, för innevarande år lemna 5,000 kronor till

fortsättande af mosskultur försök, 2,000 kronor till akademins tidskrift samt 2,700 kronor till den växtfysiologiska anstalten och experiment. Ändå mera förvånad blir man, då man tillika finner, att sistnämnda 2,700 kronor, som Kongl. Maj:t beviljat landbruksakademien, blifvit af 1889 års Riksdag afslagna. Riksdagen ville då icke lemna sitt bifall till den i Kongl. Maj:ts proposition, på landbruksakademins begäran, gjorda framställningen om beviljandet af 2,700 kronor, deraf 1,200 kronor till växtfysiologiska afdelningen vid experimentalfältet och 1,500 kronor till experiment vid samma fält.

Gå vi tillbaka till år 1889, efter som jag nämde detta årtal, och taga i betraktande, hvad akademien i anslagsväg derefter bekommit, så finna vi, att samma år, 1889, gick Kongl. Maj:t, likaledes på landbruksakademins framställning, in till Riksdagen med begäran att få 12,500 kronor till inrättande af en försöksgård vid landbruksakademins experimentalfält. På denna begäran svarade Riksdagen, att den icke hade råd dertill, men sådant oaktadt utanordnade Kongl. Maj:t af besparingarne detta belopp af 12,500 kronor under loppet af åren 1890—91. Det finnes tydligen för Kongl. Maj:t mycket mera penningar att för landbruksakademins räkning disponera, än man anar. Detta finner man deraf, att Kongl. Maj:t under samma år äfven kunde till samma akademi anslå ett belopp af 10,000 kr. till anställande af undersökningar af rostsjukdomen, hvilket anslag icke heller blifvit gjordt till föremål för Riksdagens pröfning. Vidare utanordnades på likartadt sätt 4,000 kronor till mosskultur försök och dessutom ett mindre extra anslag på 700 kronor till växtfysiologiska anstalten.

Jag kan icke hjälpa, att jag anser, att det skulle hafva varit högst önskligt, om Riksdagen hade fått vara i tillfälle att taga del i förfogande öfver de belopp, som Kongl. Maj:t på detta sätt utaf besparingarne under sju hufvudtiteln till landbruksakademien utanordnat.

Man skulle då t. ex. kunna hafva ifrågasatt, om det kan vara nödvändigt att subventionera akademins tidskrift med 2,000 kronor, då man af akademins räkenskaper finner, att akademien sjelf icke har till sin tidskrift bidragit med mer än 520 kronor om året i medeltal för åren 1878—86. Sedermera har visserligen akademins bidrag stigit till 1,260 kronor i medeltal för åren 1889—90. Men det synes mig, som om man nu, då man på staten öfverflyttar akademins bidragsskyldighet, skulle kunna hafva stannat vid sistnämnda siffra, ty man kan väl icke föreställa sig, att akademins tidskrift, sedan den blifvit befriad från alla kostbara relationer och tryck af de offentliga berättelserna öfver landbruksundervisningen, landbruksingenjörers verksamhet m. m. och numera har tillfälle att uteslutande egna sig åt meddelande af de intressanta undersökningar, som professor Nordenskiöld för oss omtalat, att akademien i så riklig mängd utför — man kan väl, säger jag, icke då föreställa sig, att denna tidskrift numera icke skulle mottagas med sådan begärlighet af allmänheten, att den bure sig sjelf. Snarare borde man i stället för att behöfva öka

*Angående
anslag till
personligt
lönstillägg åt
assistenten
vid land-
bruksakade-
miens agri-
kultur-
kemiska af-
delning C. G.
Eggertz.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
personligt
lönstillägg åt
assistenten
vid landt-
bruksakade-
miens agri-
kultur-
kemiska af-
delning C. G.
Eggertz.
(Forte.)*

bidraget för dess utgifvande kunna antaga, att detta bidrag nu skulle kunna minskas.

Med afseende på förenämnda anslag ber jag vidare få nämna, att af det anslag å 10,000 kronor, som utgått till undersökningar af rostsjukdomen, 5,000 kronor utgått år 1890 och 2,500 under hvarterdera af åren 1891—92. Beträffande detta anslag förefaller det ganska märkvärdigt, att, när Riksdagen för icke så många år sedan beviljade medel till en särskild växtfysiologisk institution vid landtbruksakademiens experimentalfält med angifvet syfte att studera just vårt lands växtsjukdomar och det nu kommer i fråga att på allvar studera ett visst slag af dessa sjukdomar, man då icke skall kunna göra detta utan ett nytt anslag på 10,000 kronor. Man kan ha all anledning att fråga: För hvad orsaks skull det nu behöfs 10,000 kronor för en särskildt studera rostsjukdomen, när man redan förut har en växtfysiologisk anstalt? Den frågan har jag gjort mig, och på den har jag trott mig finna svaret deruti, att af de 5,000 kronor, som 1890 utgingo för detta ändamål, 1,500 kronor användes till anställande af en assistent, som skulle göra arbetet, och vidare 2,500 kronor till inredande af bostad åt honom. Under det första året strök således i första taget af anslaget en summa af 4,000 kronor till anställande af ett biträde, till hvilket äfvenledes största delen af de återstående årens anslag utgår. Det, som efter afdrag häraf sedermera blir kvar för de med sjelfva undersökningarna förenade omkostnaderna, utgör sålunda den minsta delen af anslaget.

Häraf torde man kunna sluta sig till, att Kongl. Maj:t har medel till sitt förfogande för att tillgodose icke allenast akademiens anspråk på biträden, utan ock på ersättningar för de undersökningar och de arbeten, som ega rum vid landtbruksakademiens experimentalfält, i vida högre grad än det ringa anslag, hvarom nu är fråga. Tager man tillika i betraktande, att landtbruksakademien sjelf är uti den lyckliga ekonomiska ställning, att den mycket väl skulle för befrämjande af de landtbruksvetenskapliga undersökningar, som ligga den så varmt om hjertat, kunna bidra i mycket väsentligare grad, än hvad den nu gör, så torde man deraf ännu mer finna obehöfligheten af att bevilja nu begärda anslag. Landtbruksakademien har nemligen till sitt förfogande ett kapital, som jag icke kan uppskatta till mindre än 400,000 kronor, om jag dervid gör afseende på den donationsfond å 50,000 kronor, hvars ränta och afkastning står till akademiens fria förfogande.

Fäster man vidare afseende vid att sedan akademien blifvit befriad från hela det administrativa bräket, så inskränker sig dess verksamhet blott till att förvalta sina egna fonder, att utgifva en tidskrift och att hålla tio sammanträden om året. Det vill då synas, som, om nödig sparsamhet infördes, de medel, hvaröfver akademien förfogar, skulle räcka väl till för vidmagthållandet af denna verksamhet.

Till sådana sparsamhetsåtgärder äro att hänföra ett nedbringande af förvaltningskostnaderna till mindre än 13,000 kronor om

året, hvartill de nu stiga i löner och arvoden åt direktör, sekreterare, kamrerare, notarie, bibliotekarie och förvaltningskomité. Jag vill vidare påpeka en annan utväg att göra en liten besparing, som icke torde vara att försmå. Om man i våra dagar — då äfven mindre bemedladt folk för vinnandet af samhällsnyttiga ändamål icke tveka att inträda i föreningar, som de uteslutande med sina årsbidrag få upprätthålla — kunde göra sig förhoppning om, att herrar ledamöter af landbruksakademien skulle befinnas villiga att afstå från den lilla ersättningen af 2 kronor, som de i form af jetton erhålla för hvart och ett af årets 10 sammanträden, så skulle akademien ensamt derpå kunna göra en liten nått besparing af 1,000 kr. per år. Ville akademien i allt tillvägagå på detta sparsamma sätt, skulle enligt min mening medel icke brista densamma, icke blott så, att den saklöst skulle kunna afstå från det lilla beloppet af 1,200 kronor, hvarom nu är fråga, utan den skulle då ock kunna göra mycket mera nytta för landet, än hvad den nu gör.

*Angående
anslag till
personligt
lönetilllägg åt
assistenten
vid landt-
bruksakade-
miens agri-
kultur-
kemiska af-
delning C. G.
Eggertz.
(Forts.)*

Herr friherre Nordenskiöld: Jag begärde ordet blott för att nämna, att jag denna gång icke fört vetenskapens, utan det högre, vetenskapligt ledda jordbrukets talan; och på hvilken ståndpunkt skulle jordbruket stå i vårt land, om ej arbetet för dess utveckling skulle haft vetenskapliga rön och försök, vetenskaplig forskning till ledträd?

Herr friherre Fock: Jag vill blott yttra några ord. Det är verkligen förvånande, huru en ursprungligen liten fråga kan blifva ofantligt stor. Jag skall därför be att få återföra diskussionen till femte punkten i statsutskottets betänkande n:o 7, rörande sju hufvudtiteln. Hvad rör denna punkt? Låtom oss reducera den till dess verkliga dimensioner. Förhållandet är helt enkelt, att under landbruksakademien står en agrikultur-kemisk försöksanstalt, en anstalt, som efter sakens natur växer ut allt mer och mer och blir af allt större och större betydelse, och detta äfven i samma mån, som der äro bättre, kunnigare, mera nitiska och skickliga personer anställda. I spetsen för denna anstalt står en föreståndare, professor Nilsson, en synnerligen framstående agrikultur-kemiker. Vidare har der under loppet af lång tid varit anställd en assistent, ett biträde åt den ifrågavarande föreståndaren. Detta biträde har af Riksdagen blifvit afönadt med stigande belopp, som nu uppgår till 1,800 kronor. Han har emellertid utmärkt sig på ett sådant sätt, ådagalagt sådana vetenskapliga förtjenster, hvilka förut af min kamrat på stockholmsbänken blifvit framhållna, att man funnit och finner, att det skulle vara en stor förlust för institutionen, för saken och för det allmänna, om han tvingades att lemna den ifrågavarande befattningen för att öfvertaga en annan med vida bättre aföningsvilkor, och som blifvit honom erbjuden. Derför har landbruksakademien vågat gå in till Kongl. Maj:t och anmäla detta förhållande, och Kongl. Maj:t har hos Riksdagen begärt den stora summan af 1,200 kronor för att kunna qvarhålla den

Angående
anslag till
personligt
lönstillägg åt
assistenten
vid landt-
bruksakade-
miens agri-
kultur-
kemiska af-
delning C. G.
Eggertz.
(Forts.)

ifrågavarande personen. Detta är hela frågan, som göres så ofantligt stor. Nu säger man, att platsen förändrat natur och blifvit något helt annat. Ja, i fall utvecklingen fordrar det, så lär det väl icke vara att hindra. Nu är emellertid derom ingen fråga. Den ifrågavarande personens förtjenster skall jag nu icke besvara herrarne med att framhålla; de ha förut blifvit framhållna och icke blifvit bestridda. Han har emellertid på denna anspråkslösa plats stått qvar i 14 år och der utöfvat en verksamhet, som ådragit honom uppmärksamhet inom hela landbruksliteraturen i vårt land och kanske i andra länder också. De arbeten, som han har utgifvit i tryck, äro af den beskaffenhet, att de äro grundläggande för den verksamhet, som här är i fråga. När man nu begär, att han skall genom ett dylikt anslag fästas vid institutionen, så svaras, att det kan man icke göra utaf principiella skäl. Jag respekterar de principiella skälen mycket, men det går icke alltid för sig att hålla på dem. Det är egentligen de af utskottet framställda motiven, vid hvilka jag skulle vilja fästa mig. Det skulle vara farligt, säger utskottet i betänkandet, i sina konsekvenser att bevilja ifrågavarande löneförhöjning. Jag tror verkligen icke, att denna fara är så stor. Den konsekvensen, att man genom ett ökad anslag håller qvar en person af framstående förmåga i det arbete, hvori det visat sig, att han kunnat gagna det allmänna, den konsekvensen underkastar jag mig. Jag är mera rädd för en annan konsekvens, den konsekvensen, att man utaf sparsamhet visar ifrån sig de verkliga förmågorna och sedan arbetar och reder sig med medelmåttor eller kanske något ännu sämre. Jag tror icke, att detta är den rätta statshushållningen, mine herrar, man må tala derom huru mycket som helst. Jag tror, att deri ligger en stor misshushållning. På samma gång man sparar de kontanta medlen, misshushållar man med det ädla, det bättre, det vetenskapliga, det intellektuella, och derom vill jag icke vara med. Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Häruti instämde herrar *Swartling*, *Linder* och grefve *Hamilton*.

Vidare yttrade:

Herr von Friesen: Ja, är det så, som den senaste talaren anfört, nemligen att det icke går an att hålla på principiella skäl, så har jag för min del icke något vidare att här tillägga. Men är det så, hvilket jag alltid antagit, att man bör hålla på principiella skäl, så vidhåller jag den uppfattning, jag förut uttalat i denna fråga. Man må icke framställa saken så, att man skulle göra något orätt, om man här läte de principiella skälen tala. ty så är icke förhållandet. Personen i fråga är lika god vetenskapsman, vare sig han är vid landbruksakademiens agrikultur-kemiska anstalt eller icke. Han skulle, om han lemnade sin nuvarande plats, få en verksamhet uti det praktiska, och jag kan icke inse annat, än att det skulle vara till stort gagn för det praktiska, att fullgoda vetenskapliga krafter komma i dess tjänst. Detta plägar annars

just från vetenskapsmännens sida framhållas såsom något synnerligen önskvärdt. Om dessutom denne man har blifvit så utmärkt på sin plats, så är det sannolikt, att, om han får en efterträdare, denne också blir en utmärkt man, och vi få då ännu en utmärkt vetenskapsman på detta område, således två utmärktheter i stället för att vi nu ha en.

Man kan ju, hvilket jag också vill göra, tala mycket godt om den vetenskapliga odlingen, och detta på alla områden — men vill man allsidigt tillgodose densamma, så är det nödigt att hafva någon plan i tillgodoseendet. Annars händer, att man vänder bort sympatierna, der man önskade göra tvärt om.

Här har sagts, att denna summa på 1,200 kronor icke skulle vara någon stor summa. Nej, det är den naturligtvis heller icke. Men godkännes ett sådant sätt som det, hvarpå denna summa kommit fram, kan den lätt hafva i släptåg mycket stora summor. Just den omständigheten, att man låter de tillfälliga sympatierna tala vid anslags beviljande utan hänsyn till konsekvens i tillvägagäendet, gör, att man lätt får skäl att skjuta in än här det ena, än der det andra anslaget. Det är därför jag anser, att denna fråga, oaktadt summans litenhet, har en stor betydelse.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Fredholm från Stockholm: Jag har begärt ordet med anledning af en föregående talares yttrande derom, att faran af att vara principfast i detta fall vore den, att sådant skulle leda till den konsekvens, att man visade från sig de verkliga förmågorna, och detta vill jag icke vara med om, sade han. Men hvilken är »man» här? Jo, landbruksakademien! Om staten vore synonym med landbruksakademien, skulle äfven jag bäfva för den af talaren förespådda konsekvensen. Men som det här icke är fråga om något annat, än att en verklig förmåga kommer från landbruksakademien och får ett annat och vidsträcktare verksamhetsfält inom samhället, så kan jag för min del icke finna, att staten derigenom visar honom ifrån sig. Tvärt om håller jag före — jag har förut icke velat gå in på sjelfva personlighetsfrågan, men vill ändå nu något vidröra densamma — att man i två hänseenden handlar orätt, om man nu skulle tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i det föreliggande ämnet.

Man handlar nemligen orätt mot assistenten personligen — ehuru detta icke är något, som vi egentligen behöfva bekymra oss om, då han sjelf icke har något deremot — genom att gifva honom det ifrågavarande personliga lönetillägget, emedan man derigenom, efter hvad som står här i betänkandet, beröfvar honom för framtiden en aflöning, som väsentligen öfverstiger det belopp, hvarom nu är fråga. Detta är likväl den mindre saken.

Den viktigare är, att när man har till sitt förfogande en person med den vetenskapliga skicklighet, som här blifvit från alla håll så ampelt vitsordad, och hvilken person dessutom, såsom det står att läsa i betänkandet, har den lyckliga egenskapen att väcka förtroende och intresse hos landtmännen, hvilket naturligtvis, ur

Angående anslag till personligt lönetillägg åt assistenten vid landbruksakademien agrikulturkemiska afdelning C. G. Eggertz.
(Forts.)

*Angående
anslag till
personligt
lönetillägg åt
assistenten
vid landt-
bruksakade-
miens agri-
kultur-
kemiska af-
delning C. G.
Eggertz.
(Forts.)*

praktisk synpunkt, är en mycket viktig omständighet, så synes det mig, som vore det rent af att förbise de kemiska stationernas i landet intressen, i fall man icke skyndade sig att för någon af dem tillgodogöra sig en sådan teoretisk och praktisk förmåga. Jag anser detta intresse vara af mycket större betydelse för landet än att få en assistentplats vid landtbruksakademiens experimentalfält väl besatt. Ty det finnes många, som kunna fylla en sådan assistentplats, men att på ett själfständigt sätt vara föreståndare för en kemisk station, dertill fordras just sådan kvalifikation som den ifrågavarande mannen synes hafva till sitt förfogande. Under sådana omständigheter vore det till skada för det allmänna att icke använda honom, der han lämpligast bör användas, utan i stället qvarhålla honom vid en underordnad befattning och der på sätt och vis göra honom till hälften osjälfständig.

Det hvilat något oklart öfver hela denna sak. För några år sedan, då fråga var att gifva samme man ett lönetillägg, motiverades denna framställning dermed, att han icke hade utsigt att för framtiden kunna få någon anställning vid de kemiska stationerna, emedan, såsom det då anfördes, man der icke ville hafva andra personer, än sådana, som voro »kända på orten». Nu deremot är motivet för framställningen det, att just därför, att man så gärna vill hafva honom till föreståndare för en dylik station, skall det beviljas honom ett lönetillägg.

Herr Jonsson i Hof: Jag skall icke förlänga diskussionen, utan endast till de skäl, som herr Fredholm nyss anført, lägga ett, som jag tror är själfva hufvudledningen till utskottets hemställan.

Det visar sig tydligt här, att, när landtbruksakademien refererar denna ifrågavarande persons verksamhet och dervid omtalar de med statsmedel anordnade mosskulturförsök, som anställts inom olika delar af landet, detta är en konkurrensfråga mellan mosskulturföreningen och akademien, på grund hvaraf man vill hafva lönetillägg åt personen i fråga för att fästa honom der. Jag tror verkligen, att man är litet för frikostig, då man vid sidan af hvarandra vill uppehålla två sådana verksamhetsområden, och min öfvertygelse är, att akademien i hvarje fall kommer till korta i denna fråga gent emot mosskulturföreningen, ty den egnar sig åt denna detaljverksamhet med större arbetskrafter och intresse, än akademien kan göra.

Det har redan förut sagts så mycket i denna fråga, att ingenting vidare är att tillägga. Jag vill därför sluta med att yrka bifall till utskottets betänkande och tillägger, att, vare sig denna person blir qvar i akademien eller på annan plats i landet, lär hans verksamhet lika fullt komma landet till gagn. Den kan icke hafva något dominerande läge därför, att platsen är i akademien, hvars skrifter äro mindre spridda i landet än åtskilliga andra dermed jemförliga institutioners publikationer.

Herr Bokström: Med stöd af den kännedom jag har om den ifrågavarande tjenstemannens verksamhet för jordbruket inom det

län, jag tillhör, och med stöd jemväl af de vitsord angående hans verksamhet, som innehållas i statsverkspropositionen och utskottets protokoll, har jag för min del fått den föreställningen, att det för jordbruket i allmänhet och för utvecklingen af mossodlingen i riket i synnerhet skulle vara en stor förlust, om den ifrågavarande tjänstemannen skulle ryckas ifrån den verksamhet han hittills innehåft. På den grund föreställer jag mig, att det personliga lönetillägg af endast 1,200 kronor, hvarom här är fråga, skulle vara för ändamålet väl använda penningar. Den ifrågavarande tjänstemannen har en vetenskaplig utbildning, som torde göra honom berättigad till att för ett helt års arbete — då han icke längre hör till de yngre — vinna en ersättning af 3,000 kronor. De principer, som i motsatt riktning blifvit anförda, i all ära — den principen att den bästa mannen blir på den plats, der han bäst behöfves, är också något värd.

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herrar *Wijkander*, *Kardell* och *Falk* förenade sig med herr *Bokström*.

Herr *Persson* i *Stallerhult*: Till hvad herr v. *Friesen* yttrat för bifall till utskottets hemställan har jag intet att tillägga. Jag ber blott att få framhålla, huru som man vid genömläsningen af handlingarna får det intrycket, att den enda egentliga orsaken till beviljande af ett personligt lönetillägg skulle vara den, att personen i fråga vore omistlig för platsen; om han afginge, kunde ingen annan lämplig person erhållas. Jag ber med anledning häraf att få återkalla i herrarnes minne en händelse från år 1886. Då förelåg också en framställning om beviljande af ett personligt lönetillägg till en person, som tjänstgjorde i ett af embetsverken, enligt hvilken framställning han skulle erhålla 50 procent af sin förutvarande lön såsom löneförhöjning. Denna person förklarades, också han, vara omistlig för platsen; någon annan dertill kompetent funnes ej. Statsutskottet, som hade detta ärende till behandling, blef uppskrämdt, så att det tillstyrkte framställningen — med undantag af en enda reservant. Då ärendet förevar i kammaren, uppträdde han ock till försvar för sin reservation. Och hvad hände? Trots mycket motstånd segrade reservationen i voteringen, och vid den gemensamma voteringen blef den också Riksdagens beslut med 214 röster emot 124. När Riksdagen sålunda den gången afslog en framställning om beviljandet af ett personligt lönetillägg, som blott motiverades genom önskan att behålla en viss person kvar på en plats, hvilken förmenades ej kunna skötas af någon annan, så tror jag, att kammaren äfven nu med godt samvete kan fortgå på samma väg. Hvad den nyssnämnde personen beträffar, hade han, enligt hvad som upplystes, fått anbud på att erhålla en mera förmånlig befattning och ämnade därför lemna den dittills innehafda. Men då framställningen afslogs, stannade han i alla fall kvar under ej mindre än ytterligare fem år, då han erhöll en annan mer löngifvande befattning.

*Angående
anslag till
personligt
lönetillägg åt
assistenten
vid landt-
bruksakade-
miens agri-
kultur-
kemiska af-
delning C. G.
Eggertz.
(Forts.)*

Angående
anslag till
personligt
lönstillägg åt
assistenten
vid landt-
bruksakade-
miens agri-
kultur-
kemiska af-
delning C. G.
Eggertz.
(Forts.)

På de skäl, som af herr von Friesen anförts, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Linder: Jag skall be att få fästa uppmärksamheten på en enda omständighet. Här har sagts, att om också landbruksakademien icke får behålla doktor Eggertz, är han dermed icke förlorad för landet. Dervid vill jag blott framhålla, att doktor Eggertz ju tillkännagifvit, det han helst vill tillhöra landbruksakademien och man bör väl göra något afseende på hvad en dugande man sjelf anser sig bäst passa till.

Herr vice talmannen Danielson: Då jag biträdt det slut, hvartill utskottet kommit i föreliggande punkt, har det skett hufvudsakligast på grund af en omständighet, som i mitt tycke är synnerligen vigtig. Den ifrågavarande platsen har ju inrättats med syfte att vara allenast en assistentbefattning; deremot skall den egentliga ledningen af det hela, verkställandet af de ifrågavarande undersökningarna och meddelandet af de vunna resultaten tillhöra professorn, som står i spetsen för anstalten. Nu har det inträffat, att den ifrågavarande assistenten visat sig ega synnerligen stor fallenhet och duglighet för befattningen. Men är det dermed gifvet, att han skall hafva en personlig löneförhöjning? Nej, mine herrar, skulle vi begynna slå in på den principen, då komme vi på ett område, som jag ej anser lämpligt. Det skulle ej töfva länge, förr än den ene tjänstemannen här och den andre der skulle komma och förklara: »Jag känner mig vara synnerligen passande för den plats, jag nu innehar; men skall jag stanna kvar, måste jag hafva någon löneförhöjning». Mig förefaller principen så motbjudande, att jag för ingen del vill vara med om att slå in på den vägen. Skulle denne assistent erhålla en löneförhöjning, så borde väl professorn få vidkännas en motsvarande löneminskning. Skall denne assistent hafva en sjelfständig verksamhet, hvad skall man då göra med den nuvarande hufvudmannen för verksamheten?

Detta skäl — vådan af att slå in på det personliga lönstilläggets princip — har för mig varit bestämmande. Den ifrågavarande personen må vara huru skicklig som helst, deri ligger ej tillräckligt skäl att begynna med något så betänkligt, som det man här påyrkat. Han har ju också tillfälle att erhålla åtskilliga biförtjenster, hvadan hans ekonomiska ställning ej behöfver vara så synnerligen svår. För öfrigt, mine herrar: ingen kan i sin verksamhet, hvilken denna än må vara, göra mer än — *sin pligt*. Jag yrkar bifall till utskottets afstyrkande hemställan.

Öfverläggningen var härmed slutad. I enlighet med de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag derå och bifall i stället till Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hafva de flesta rösterna för sig. Då votering likväl begärdes, skedde nu uppsättning, justering och anslag af en så lydande voteringsproposition.

Den, som bifaller statsutskottets hemställan i nu föredragna 5:te punkten af utlåtandet n:o 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å nämnda hemställan, bifallit Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Omröstningen försiggick i vanlig ordning och visade 144 ja och 33 nej; hvadan utskottets hemställan af kammaren bifallits.

I anseende till den långt framskridna tiden uppsköts den vidare föredragningen af föreliggande utlåtande till kl. 7 e. m., till hvilken tid kammarens ledamöter genom i behörig ordning utfärdadt anslag kallats att åter sammanträda.

§ 6.

Herr statsrådet m. m. *V. L. Groll* aflemnade Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående pension å allmänna indragningsstaten för adjunkten vid universitetet i Upsala *L. Edman*.

Denna proposition bordlades.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 4, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t i syfte, att den posttjenstemän tillkommande rätt att uppbära afgift för expedition af lösväskor må utbytas mot direkt löneförbättring ur statskassan.

Detta ärende skulle å föredragningslistan för nästa sammanträde uppföras framför de ärenden, som blifvit två gånger bordlagda.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,55 e. m.

In fidem

Hj. Nehrman.